

Jaarverslag

2018

LandschappenNL

Tel 030 234 50 10

Postbus 31
3730 AA DE BILT

www.landschappen.nl
info@landschappen.nl

Inhoud

Verslag Raad van Toezicht.....	1
<u>DEEL I Bestuursverslag</u>	
Inleiding.....	3
Landschap.....	6
Omgevingswet.....	6
Nationale Omgevingsvisie (NOVI).....	6
Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB).....	7
Natuurinclusieve landbouw.....	8
Monitor Landschap.....	9
Registratie landschapselementen en GLB.....	9
Boerenlandvogels en database Boerenlandvogelmonitor.....	10
Landbouw en mestbeleid.....	11
Agrarisch natuur- en landschapsbeheer.....	12
Lidmaatschap European Environmental Bureau.....	13
CivilScape.....	13
Kennisuitwisseling.....	14
Natuur.....	15
Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).....	15
Grondafwaardering.....	15
Certificering.....	16
Openstelling & toezicht.....	16
BOA, toezicht en handhaving.....	16
Natura 2000 & PAS.....	18
Wet Natuurbescherming.....	18
Faunabeheer.....	19
Biodiversiteit.....	19
Nationale Parken.....	20
Kennisuitwisseling natuurbeheer.....	20
Tijdelijke natuur.....	20
Telecom en natuurterreinen.....	21
Pacht: Spelderholt.....	21
Droogte.....	21
Water.....	22
Waterschapsbelasting.....	23

Klimaat.....	23
Betrokken	25
Programma Groene Vrijwilligers	25
Leer je groen!	25
Landelijke evenementen; organisatie en zichtbaarheid	26
Leestekens van het landschap.....	27
Landschapssymposium en uitreiking Klinkenbergprijs	28
Postcode Loterij.....	28
Nederland Zoemt.....	29
Kustlaboratorium.....	29
Impactonderzoek.....	30
Particuliere fondsen	29
Kennisuitwisseling betrokken.....	30
Erfgoed	31
Nationale Monumentenorganisatie (NMo).....	31
Erfgoed Deal	31
Instandhouding monumenten.....	31
Bomen voor Koeien: groen erfgoed	31
Organisatie	32
Bestuur en organisatie.....	32
Structuur.....	32
Beleid.....	32
Risicomanagement	33
ANBI en CBF	34
Werkorganisatie	35
Faciliteren.....	36
CAO.....	36
Opheffing.....	37
DEEL II Jaarrekening	
Bijlagen	67
Begroting 2019.....	67
Overzicht Raad van Toezicht LandschappenNL	70
Overzicht nevenfuncties directeur-bestuurder	72
Colofon	73

Verslag Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht van de stichting LandschappenNL kijkt met een goed gevoel terug op 2018. Een jaar waarin veel gebeurde op het gebied van landschap en natuur en waarin ons samenwerkingsverband zich op diverse manieren manifesteerde. En een jaar waarin we als toezichthouder onze bijdrage konden leveren.

Met betrekking tot de inhoud heeft de Raad van Toezicht zich met name gebogen over ontwikkelingen in de relatie met het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF), over impactmeting en over het dossier grondaankoop (Nationaal Natuurnetwerk). De actualiteit van de landbouwtransitie maakte dat in 2018 bij diverse gelegenheden de natuurinclusieve landbouw, de afname van de biodiversiteit en/of de insectensterfte aan de orde kwamen.

In februari vond het Goed Geld Gala van de Postcode Loterij plaats, waarbij LandschappenNL als beneficiënt wederom een fraaie cheque in ontvangst mocht nemen.

Een ander hoogtepunt van 2018 was het Najaarssymposium van LandschappenNL. Ditmaal te gast bij Het Utrechts Landschap op Park Vliegbasis Soesterberg. Externe sprekers van naam en faam gaven daarbij hun kijk op 'het landschap van morgen'. Een mooi evenement, dat dit jaar tevens gebruikt werd voor de 2de uitreiking van de Klinkenberghprijs: uit handen van de voorzitter van de Raad van Toezicht van LandschappenNL ontving prof. ir. Adriaan Geuze de onderscheiding als blijk van waardering voor zijn inzet voor het Nederlandse landschap.

Naast de periodieke vergaderingen van de Raad, vonden in 2018 ook twee bestuurlijke ontmoetingen plaats. De eerste was de traditionele Tweedaagse in juni, waarbij Het Brabants Landschap gastheer was. Een belangrijk moment om elkaar als bestuurders van de provinciale organisaties te treffen. Met een uitstekend programma, verzorgd door Het Brabants Landschap, waarbij een uitsnede van de aan haar toevertrouwde natuur en erfgoed werd getoond. Tevens werd de Tweedaagse gebruikt om met elkaar stil te staan bij het fenomeen insectensterfte, onder bezielende leiding van professor Hans de Kroon van de Radboud Universiteit Nijmegen. De tweede bestuurlijke ontmoeting, de Najaarsbijeenkomst, had als thema de transitie van de landbouw. Een meer dan actueel onderwerp, waarover door diverse gastsprekers werd verhaald. Ook de door LandschappenNL opgestelde visie kwam daarbij nadrukkelijk ter tafel. Voor de leden van de Raad van Toezicht zijn deze bestuurlijke ontmoetingen van groot belang, niet alleen vanwege de inhoudelijke gedachtewisseling, maar ook en vooral vanwege het samenbindende karakter dat er van uit gaat. Omwille van het blijven functioneren als een samenwerkingsverband van de aangesloten provinciale organisaties.

Ten slotte: na in 2017 voor het eerst met de nieuwe governance-structuur te hebben kunnen oefenen, is onze werkwijze in 2018 verder geoptimaliseerd. Het samenspel met de directeur-bestuurder verloopt goed. Het jaarlijkse evaluatiegesprek van de Remuneratiecommissie met de directeur-bestuurder verliep prima. En de zelfevaluatie die

de Raad eind 2018 uitvoerde liet zien dat we met elkaar niet alleen inhoudelijk, maar zeker ook bestuurlijk en qua toezicht op de goede weg zijn.

Ik kijk, namens de Raad van Toezicht, daarom terug op een mooi jaar. Waarin we ons hebben ingezet voor de belangen van de twintig samenwerkende provinciale landschapsorganisaties, en daarmee voor landschap, natuur en erfgoed in Nederland en de betrokkenheid van mensen daarbij. Dat was onze drijfveer in 2018, maar dat zal ons ook in 2019 motiveren om de schouders eronder te blijven zetten.

Namens de Raad van Toezicht,
Mr Arjen van der Meer,
Voorzitter

Inleiding

Het jaar 2018 stond voor landschap en natuur vooral in het teken van de maatschappelijke discussie over toekomst van de landbouw, en van de toegenomen aandacht voor 'landschap'. Discussies die veelal speelden tegen de achtergrond van het Klimaatakkoord, het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), en het nieuwe omgevingsstelsel (met daarin de Omgevingswet en de Nationale Omgevingsvisie NOVI). Het samenwerkingsverband LandschappenNL heeft op al deze dossiers de nodige inbreng geleverd.

LandschappenNL zat via de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE) aan de Klimaattaafel 'Landbouw en landgebruik' en participeerde in de werkgroep 'Bomen, bos, natuur', met als doel te laten zien welke oplossingen bos en natuur kunnen bieden aan het klimaatvraagstuk. Via het EU-programma Life-IP heeft LandschappenNL, in de coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers, laten zien hoe natuur bij kan dragen aan vraagstukken op het gebied van waterbergring, retentie en verzilting.

Begin 2018 presenteerden we onze position paper "Natuur-inclusieve landbouw, de gangbare landbouw van morgen", die breed gehoor vond. In juni organiseerden we samen met BoerenNatuur en de Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) de "Inspiratiedag Natuurinclusief Platteland"; met meer dan 300 deelnemers een groot succes, waar initiatieven, kansen & knelpunten in de landbouwtransitie centraal stonden. In de tussentijd schoven we herhaaldijk aan bij denksessies over de invulling van het nieuwe landbouwbeleid van Nederland. De "Visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden" van minister Carola Schouten van Landbouw, Natuur & Voedselkwaliteit (LNV) vormde een meer dan welkome trendbreuk: op weg naar een duurzaam landgebruik en toekomstbestendig platteland. De interne Bestuurdersdag van LandschappenNL hebben we ditmaal dan ook gewijd aan die transitie van de landbouw, en daarbij nadrukkelijk aan orde gesteld de vraag wat we als (samenwerkende) provinciale natuur- en landschapsorganisaties zelf zouden kunnen doen.

Het landschap, als zodanig, stond in 2018 veelvuldig op de politiek-bestuurlijke agenda's. LandschappenNL heeft in samenwerking met Rijksadviseur Berno Strootman en anderen een onderzoek naar landschapsmonitoring laten uitvoeren, en de resultaten onder de aandacht gebracht van o.a. de ministeries van Binnenlandse Zaken (BZK) en LNV. Ook hebben we via inbreng in discussies over de Omgevingswet en de NOVI aandacht gevraagd voor landschap als doel (en niet slechts als resultaat van andere ruimtelijke ambities), voor de juridische bescherming, en voor het belang van betrekken van burgers bij de planvorming. Gesprekken met politici, ambtenaren en collega-organisaties over het nieuwe GLB hebben we aangegrepen om te pleiten voor serieuze registratie en bescherming van landschapselementen. Ook dachten we mee over het agrarisch natuur en landschapsbeheer. Een van de hoogtepunten op dit thema was ons eigen Najaarssymposium "Het Landschap van morgen", met klinkende namen op het podium en de uitreiking van de Klinkenbergprijs aan Adriaan Geuze.

Ook in 2018 hebben we ingezet op de realisatie van het natuurnetwerk en lansen gebroken voor het natuurbeheer. Veel aandacht ging uit naar toezicht en handhaving in het buitengebied, niet in de laatste plaats vanwege de toenemende illegale dumpingen en groeiende verhuftering. De trage realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) blijft een aandachtspunt, net zoals de PAS-regeling (Programmatische Aanpak Stikstof). Op het pacht dossier werden constructieve stappen gezet. Daarentegen bezorgden de waterschapslasten ons de nodige hoofdbreken: ook in 2019 komen we hier over te spreken.

Rode draad door vele natuur- en landschapsdossiers is de biodiversiteit. In 2018 was er veel maatschappelijke en politiek-bestuurlijke belangstelling voor de insectensterfte en in het verlengde daarvan voor het fenomeen biodiversiteit. De initiatiefnemers van het Deltaplan Biodiversiteits-herstel (waaronder LandschappenNL) kwamen met serieuze handreikingen om de teloorgang te keren. Belangrijk winstpunt was dat LNV en Deltaplan-afzenders besloten gezamenlijk op te trekken.

De provinciale organisaties verenigd in LandschappenNL hebben in 2018 (uiteraard) ook op diverse andere manieren bijgedragen aan het beschermen en verbeteren van de biodiversiteit. Naast de 'gebruikelijke' dossiers zoals gans en wolf, hebben we in 2018 met zijn allen veel aandacht besteed aan de wilde bij. Dit met behulp van de door de Postcode Loterij toegekende middelen aan het project Wilde Bijenlinie. Landelijk gezien ging er daarnaast weer veel aandacht uit naar het monitoren en verbeteren van de boerenlandvogelstand.

In 2018 kreeg ook het programma 'Kracht van de groene vrijwilliger' vaste grond onder de voeten. LandschappenNL is trekker en wil samen met collega-organisaties alsook LNV en de provincies een impuls geven aan de inzet van vrijwilligers voor de instandhouding van natuur en landschap. Ook de kick-off van het e-learning platform 'Leer je groen!' was iets om bij stil staan. Dit platform, een digitale plek waar modules te volgen zijn voor vrijwilligers, is ontwikkeld onder paraplu van de VBNE.

De jaarlijks terugkerende Beheerdersdag, eveneens onder auspiciën van de VBNE, kende wederom een recordaantal deelnemers; ook diverse medewerkers van de provinciale organisaties namen hieraan deel.

Zichtbaar waren we in 2018 ook, als samenwerkingsverband. Genoemd zijn reeds de Inspiratiedag en het Najaarssymposium. Politiek-bestuurlijk waren we actief in het Haagse, deels via de coalitie Groene11, vaak ook eigenstandig of penvoerder (dossiers 'landschap', 'vrijwilligers', 'omgeving').

Voor het grote publiek waren de door het samenwerkingsverband gecoördineerde nationale Bijenwerkdag, de Natuurwerkdag en de 'Week van het landschap' prima momenten op actief te zijn in het landschap en kennis te maken (voor zover nodig) met het werk van onze organisaties.

Belangrijk moment en feestelijke happening was in 2018 (wederom) het Goed Geld Gala, waarbij LandschappenNL als beneficiënt van de Postcode Loterij een mooi bedrag in ontvangst mocht nemen. Dat geld komt volledig ten goede aan projecten en programma's van de 20 provinciale organisaties die samen LandschappenNL vormen.

Last but not least hebben we als samenwerkingsverband ook weer veel energie gestoken (en gehaald) uit de diverse themamiddagen, workshops, kennisuitwisselingen en wat we verder zoal binnen het samenwerkingsverband organiseren. Om zichtbaar te maken wát we allemaal doen, is gedegen rapportage nodig. Daar hebben we dus expliciet tijd in gestoken. Aangezien LandschappenNL feitelijk twee identiteiten heeft – we vormen met 20 organisaties een samenwerkingsverband èn er is een werkorganisatie met die naam – moeten we in veel gevallen op verschillende wijzen rapporten en positioneren. Zo staan bij publieksactiviteiten als de Natuurwerkdag de provinciale organisaties in het licht, terwijl rond bijvoorbeeld aanvragen bij grote fondsen, de kenmerken van de werkorganisatie aan de orde zijn.

Tenslotte:

Een samenwerkingsverband willen zijn, vereist nieuwsgierigheid naar elkaar, naar de wil om te delen, naar de bereidheid te gunnen en naar vertrouwen. Dat alles vraagt, niet in de laatste plaats aan de werkorganisatie, om goed luisteren, goed vertalen, permanent scherp zijn, en adequaat schakelen.

Het voorliggende jaarverslag biedt u een kijkje in de keuken.

Landschap

LandschappenNL staat voor de kwaliteit van het Nederlandse buitengebied. Het behouden, gebruiken en doorgeven van een waardevol landschap voor de toekomstige generaties is ons doel. Dit gebeurt samen met burgers die betrokken zijn bij hun omgeving maar ook met agrarisch ondernemers die actief zijn in het landschap. We kunnen dit alleen bereiken als we structureel aandacht vragen voor de waarde van natuur, landschap en cultureel erfgoed bij beleidsmakers in de landelijke en provinciale politiek. Naast de inzet van onze regionale organisaties zijn beleid en regelgeving van groot belang om de kwaliteit van het landschap te bewaken en veilig te stellen. Bij alle dossiers bekijken we – samen met strategische partners – op welke thema's lobby, overleg of andere proactieve inzet nodig is. In 2018 is gewerkt aan de volgende onderwerpen:

Omgevingswet

De Rijksoverheid heeft in 2018 het nieuw te vormen omgevingsstelsel verder uitgewerkt. LandschappenNL heeft zich intensief bemoeid met dit traject. Zo is verschillende keren met ambtenaren van de ministeries van Binnenlandse Zaken (BZK) en Infrastructuur en Waterstaat (I&W) gesproken. Dat gebeurde in afzonderlijke gesprekken alsmede in de context van het Interdepartementaal Programma Eenvoudig Beter. Een belangrijk aandachtspunt hierbij betrof de door de overheid gepropageerde toename aan flexibiliteit. LandschappenNL wil daarbij voor natuur en landschap garanties voor een basisbeschermingsniveau. Monitoring en mogelijkheden tot bijsturing zijn daarbij eveneens van belang. Samen met de G11-partners (13 natuur- en/of milieuorganisaties die samenwerken in de landelijke lobby) heeft LandschappenNL een notitie ingebracht bij de verantwoordelijke directie van BZK en is reactie gegeven via een internetconsultatie. Hierin hebben we onder andere gewezen op de noodzaak van rechtsbescherming voor organisaties en burgers als derden-belanghebbenden. Een ander belangrijk punt van zorg dat we kenbaar hebben gemaakt, betreft het ontbreken van waarborgen voor een goede kwaliteit van het cultuurlandschap.

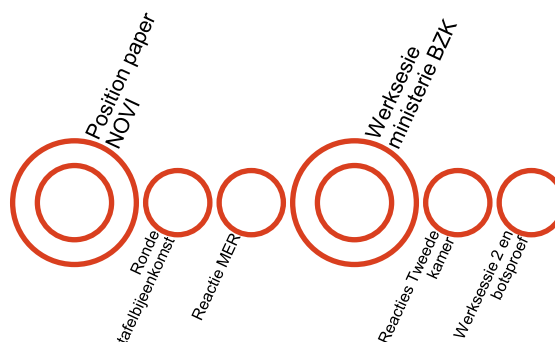
Daarnaast heeft LandschappenNL een interne bijeenkomst georganiseerd om met de provinciale landschapsorganisaties te bespreken hoe gemeenten kunnen worden ondersteund bij hun omgevingsbeleid met gerichte aandacht voor natuur en landschap. Aan de hand van verschillende voorbeelden van provinciale organisaties zijn ervaringen gedeeld, onder andere via een tweetal pilotprojecten in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Vanuit deze ervaringen zijn mogelijkheden besproken voor een vorm van ondersteuning aan gemeenten voor het realiseren van goed landschapsbeleid in het nieuwe omgevingsstelsel. Een werkgroep gaat na of LandschappenNL hiervoor een handreiking kan maken.

Nationale Omgevingsvisie (NOVI)

LandschappenNL heeft in 2018 tijdens verschillende sessies en dialogen, deels op uitnodiging, deels op eigen initiatief, zijn standpunten ten aanzien van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) kenbaar gemaakt bij de verantwoordelijke nationale beleidsmakers. Zo heeft LandschappenNL het voortouw genomen voor een position paper NOVI van de G11-partners.

Deze paper is door de directeur van LandschappenNL ingebracht tijdens een rondetafelgesprek over NOVI in de Tweede Kamer. De aandacht voor natuur en landschap is met de erkenning ervan als nationale belang toegenomen. Ook heeft LandschappenNL gereageerd op de plan-MER-procedure. Daarbij is ten aanzien van het belang van natuur en landschap nadrukkelijk gewezen op de noodzakelijke borging van het Nationaal Natuur Netwerk (NNN, vroeger EHS Ecologische Hoofdstructuur), op mogelijkheden ter versterking van natuur bij klimaatadaptatie en op het belang van monitoring van landschap. Tevens is aandacht gevraagd voor de governance-structuur en de positie van de decentrale overheden. Ook in werksessies, schriftelijke reacties en zogenaamde 'botsproeven' heeft LandschappenNL deze standpunten verwoord. Benadrukt is dat de transitie moet worden benut om natuur en landschap te verbeteren: landschap moet meer zijn dan het resultaat van andere ruimtelijke claims. Daarbij hoort ook een adequate monitoring. Het in het kabinetsperspectief aangeduide principe dat 'kenmerken en identiteit van een gebied centraal staan' hebben we enthousiast ondersteund. Verder is benadrukt dat ontwikkelingen en transities niet op een onbeschreven blad beginnen en dat er aandacht moet zijn voor bestaande waarden, niet in de laatste maar juist in de eerste plaats die van natuur en landschap. De directeur van LandschappenNL heeft in directe gesprekken met minister Ollongren van BZK deze standpunten nog eens kenbaar gemaakt.

Figuur 1 NOVI-traject 2018

Om Kamerleden te informeren over inhoudelijke achtergronden heeft LandschappenNL een masterclass NOVI georganiseerd. Gastsprekers bij deze bijeenkomst waren Daan Zandbelt, Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving, en Veronica ten Holder, voorzitter van de Commissie MER. De masterclass was goed bezocht met vertegenwoordigers van bijna alle politieke fracties.

Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB)

Ten aanzien van het GLB, dat vanaf 2020 een nieuwe fase ingaat, heeft LandschappenNL geparticipeerd in een stakeholdersbijeenkomst, georganiseerd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Daarbij werd aangegeven dat de Europese Commissie (EC) veel meer invulling en verantwoordelijkheid bij lidstaten wil neerleggen. Lidstaten moeten straks hun ambities voor zowel directe betalingen (pijler 1) als plattelandontwikkeling (POP/pijler 2) vastleggen in één strategisch plan. Vertegenwoordigers van de EC gingen hier ook op in bij de informatiebijeenkomst in het Huis van Europa. In de voorstellen staan veel doelen ten aanzien van duurzaamheid

(klimaat, natuur, landschap), maar harde voorwaarden met betrekking tot het opnemen daarvan ontbreken. LandschappenNL heeft zijn zorgen daarover kenbaar gemaakt.

Samen met de G11-partners heeft LandschappenNL een reactie op de invulling van de concept-verordening opgesteld en gestuurd aan de minister van LNV. De kern hiervan is dat de verordeningstekst vooralsnog vooral gezien wordt als een gemiste kans op duurzaam perspectief voor boer en natuur. Met ambtenaren van het departement heeft LandschappenNL deze aandachtspunten doorgesproken. Er zal één strategisch plan komen voor heel Nederland, maar wel met regionale invulling. Maatwerk moet dan ook doorwerken in de prestatiebepalingen. In december heeft LandschappenNL oriënterende gesprekken gevoerd over de mogelijkheid van een gezamenlijke GLB-conferentie in 2019, georganiseerd door de G11-partners, de landbouworganisaties en LNV.

Om de ervaringen met het huidige GLB te bespreken en voeding te krijgen voor de nationale positionering, heeft LandschappenNL intern bijeenkomsten voor de provinciale landschapsorganisaties georganiseerd. Hieruit bleek een veelheid aan bestaande en mogelijke initiatieven ten aanzien van het GLB. Daarnaast is aangegeven dat er nog veel POP-geld op de plank ligt, maar dat aanvragen lastig is vanwege de grote (voor)investering die wordt gevraagd en de hoge administratieve lasten.

Natuurinclusieve landbouw

Begin 2018 presenteerde LandschappenNL haar position paper 'Natuur-inclusieve landbouw, de gangbare landbouw van morgen'. Die kreeg volop politiek-bestuurlijke aandacht, zo bleek, en veel waardering, niet in de laatste plaats voor de constructieve insteek. We hebben in 2018 bijzonder veel energie gestoken in het thema natuurinclusieve landbouw, ook in de wetenschap dat het minister van LNV met een visie bezig was. Bij de totstandkoming van die visie hebben we (daartoe uitgenodigd) op diverse momenten inbreng geleverd en op diverse niveaus: van bijna de pen hanteren, tot met de minister van gedachten wisselen. Over het resultaat zijn we zeer te spreken: de visie van Carola Schouten vormt absoluut een breuk met het traditionele landbouwbeleid en een hoopvolle koers.

Dat betekent niet dat het werk daarmee gedaan was: in 2018 hebben we volop met Kamerleden gesproken, met boerenorganisaties en andere betrokkenen overlegd. Een van de hoogtepunten was de op initiatief van LandschappenNL, samen met BoerenNatuur en LTO georganiseerde (en door LNV gesteunde) 'Inspiratiedag Natuurinclusief Platteland'. Er waren meer dan 300 deelnemers, waarvan een significant deel uit de agrarische sector. Ook binnen het samenwerkingsverband LandschappenNL was er volop aandacht voor het onderwerp natuurinclusieve landbouw. Zo stond dit thema centraal op de Bestuurdersdag in het najaar, waarbij we prominente sprekers 'van buiten' hadden uitgenodigd. LandschappenNL heeft ook de nodige inbreng geleverd aan het Deltaplan Biodiversiteitsherstel (zie elders in dit jaarverslag), dat in de loop van 2018 steeds nadrukkelijker verweven werd met de (uitrol van) de LNV-visie.

Monitor Landschap

Met Rijksadviseur Berno Strootman, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is LandschappenNL opdrachtgever geweest voor een onderzoek van Wageningen Environmental research (WER) naar het monitoren van landschap. In de rapportage hiervan zijn vijf hoofdindicatoren onderscheiden, waaronder 'opgaande begroeiing'. Er is een globale kostenberekening gemaakt voor reguliere monitoring, waarbij activiteiten van het landschapsobservatorium zijn opgenomen. Deze komen uit op € 250.000 per jaar. Als extra optie is bekeken of het Kadaster aanvullende opnamen kan doen en die standaard bij de basisregistratie topografie kan meenemen. Aan de hand van het WER-rapport heeft het College van Rijksadviseurs (Cra) een advies opgesteld getiteld 'Monitor Landschap: naar een landsdekkend systeem', dat is aangeboden aan minister Ollongren van Binnenlandse Zaken, verantwoordelijk voor het omgevingsbeleid. De Rijksadviseur 'fysieke leefomgeving' en de directeur-bestuurder van LandschappenNL hebben het onderzoeksrapport en het advies tevens uitgereikt aan de Vaste Kamercommissie, waarbij alle leden van de Cie aanwezig waren. Dit advies moet bijdragen aan het realiseren van een opdrachtverlening voor het daadwerkelijk uitvoeren van de monitoring van het landschap.

Bij de hoofdindicator 'opgaande begroeiing' van het WER-rapport is ons Meetnet Agrarisch Cultuurlandschap (MAC) als goed voorbeeld opgenomen. Het MAC is een meetnet dat al bijna tien jaar functioneert en het is van belang dat de opgebouwde reeks kan worden voortgezet. Om continuïteit te kunnen borgen dienen de kosten beheersbaar te zijn. Een kleine werkgroep heeft voorstellen gedaan voor vereenvoudiging, waardoor een kostenbesparing kan worden bereikt met behoud van kwaliteit en bruikbaarheid.

Registratie landschapselementen en GLB

Naar aanleiding van de aantasting van bermen en landschapselementen heeft LandschappenNL samen met De Vlinderstichting een gesprek gehad met vertegenwoordigers van LNV en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) over

mogelijke oplossingen. Daarbij is verwezen naar ervaringen in de gemeente Berkelland. De aantasting heeft een relatie met het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB). Daarin neemt Nederland landschapselementen niet op in de subsidiabele oppervlakte van de hectarevergoedingen. LandschappenNL heeft samen met de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap (VNC) het initiatief genomen voor een brief aan minister Schouten van LNV om haar hierop te wijzen. En middels een goede registratie, landschapselementen alsnog subsidiabel te maken waardoor zij worden erkend als deel van de agrarische bedrijfsvoering. De brief is mede opgesteld en ondertekend door LTO en BoerenNatuur en ondersteund door Natuurmonumenten, SoortenNL, de Federatie Particulier grondbezit (FPG) en Stichting Twickel. De minister heeft in een brief aan LandschappenNL laten weten te gaan onderzoeken hoe op termijn de landschapselementen kunnen worden opgenomen. Tijdens het overleg in de Tweede Kamer, in november, hebben veel fracties -op verzoek van LandschappenNL- wederom vragen gesteld over de opname van landschapselementen in het GLB. Minister Schouten heeft daarop nogmaals geantwoord dat zij noodzaak en urgentie onderschrijft en inzet om landschapselementen bij het nieuwe GLB nadrukkelijk mee te nemen. Dat lijken goede signalen, maar een definitief besluit hierover is nog altijd niet genomen. Vooralsnog is niets meer toegezegd dan het voornemen tot een onderzoek, waarbij de indieners van de brief van juni zullen worden betrokken. LandschappenNL blijft hier bovenop zitten.

Boerenlandvogels en database Boerenlandvogelmonitor

Als uitvloeisel van de in 2015 aangenomen motie Grashoff en Leenders waarin het Rijk werd opgeroepen om een nationaal plan van aanpak voor weidevogels te maken, werd in 2017 de IPO/LNV-projectgroep Akker- en weidevogels ingesteld (IPO = Interprovinciaal Overleg). Naast provincies en het rijk namen ook BoerenNatuur, Vogelbescherming Nederland en LandschappenNL deel aan deze projectgroep. Opdracht was om een meerjarenstrategie voor akker- en weidevogels op te stellen als een advies aan de Bestuurlijke Adviescommissie Vitaal Platteland. In de strategie moest ook een voorstel voor een verdeling komen van de extra middelen die het rijk ten behoeve van weidevogels had overgeheveld van pijler 1 naar pijler 2. De projectgroep heeft het advies in maart 2018 uitgebracht met een voorstel hoe de extra 9 miljoen voor inrichtingsmaatregelen in te zetten en hoe de verdeling vorm te geven van de extra 22 miljoen voor beheer. Daarbij is bewust verbreed naar akkervogels, omdat een deel van de boerenlandvogels die onder de term 'weidevogels' valt, ook broedvogels zijn in akkerbouwgebieden. Het advies is als zodanig overgenomen en vastgesteld. Een van de besluiten was om provinciale actieplannen op te stellen hoe het extra geld voor beheer in te zetten. Uiteindelijk hebben zes provincies in overleg met (en soms ook mede op aandringen van) gebiedspartijen, provinciale actieplannen opgesteld. Een ander advies was om een landelijke regeling voor subsidiëring van inrichtingsmaatregelen op te stellen. Deze is in december 2018 opengesteld.

Op 14 maart 2018 werd in de gemeente Giessenlanden het eerste kievitseizoen van Nederland gevonden en gemeld bij LandschappenNL. Het persbericht hierover is in diverse media (websites, social media, kranten) verschenen. Ook is in 2018 energie gezet op de verdere ontwikkeling en het gebruik van de database Boerenlandvogelmonitor. Zo is het op verzoek van Collectieven mogelijk gemaakt om waarnemingen van akkervogels in te voeren en daar kaartbeelden en tabellen van te printen. Dit is gefinancierd door de provincie Groningen. Er

zijn cursussen gegeven in Groningen en Overijssel en presentaties gegeven op provinciale en landelijke themadagen. LandschappenNL heeft vier maal een overleg georganiseerd voor provinciale coördinatoren Boerenlandvogels, om kennis uit te wisselen en te discussiëren over thema's zoals predatie. Verder heeft LandschappenNL in 2018 op verzoek van BoerenNatuur en in opdracht van BIJ12 in twee provincies een pilot uitgevoerd voor het stimuleren van snelle invoer van gevonden legsels in de Boerenlandvogelmonitor. Het idee is dat een gebiedscoördinator dan sneller kan zien of aanpassing van beheer gewenst is, maar ook dat controle van het pakket Legselbeheer door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) mogelijk effectiever vorm gegeven wordt. De rapportage is begin 2019 ingeleverd bij BIJ12. LandschappenNL heeft daarnaast in 2018 twee maal het initiatief genomen om de gebruikers van de weidevogeldrone bij elkaar te roepen om ervaringen uit te wisselen en doorontwikkeling te bevorderen.

LandschappenNL heeft in de zomer van 2018 samen met Sovon Vogelonderzoek Nederland, RAVON (Reptielen-, Amfibieën- en Vissenonderzoek Nederland), De Vlinderstichting, Zoogdiervereniging, SoortenNL en BoerenNatuur een voorstel geschreven voor het organiseren van de Landelijke dag Natuur in het boerenland op 16 februari 2019. Deze dag is voor alle beschermers, tellers en beheerders die zich bezig houden met de biodiversiteit in het boerenland. Financiering hiervan is in november rond gekomen, mede door significante bijdragen van het ministerie van LNV, alle provincies en Vogelbescherming Nederland.

Landbouw en mestbeleid

Provinciale Landschappen zetten voor het beheer van eigen terreinen met weidevogelstelling vaak rundvee in als begrazers. Sommige Landschappen hebben zelf vee, maar meestal wordt samengewerkt met boeren. Omdat Nederland in 2016 te veel fosfaat produceerde, moesten veehouders via meerdere sporen (waaronder verminderen aantal stuks vee) in 2017 er voor zorgen dat Nederland minder fosfaat produceerde. Minder of geen vee om te begrazen is een risico bij het realiseren van natuurdoelen. In 2017 werd bewerkstelligd dat vleesveehouders buiten de alleen voor dat jaar geldende fosfaatreductieregeling vielen. In 2018 bleek dat vleesveehouders binnen het vanaf 1 januari 2018 geldende fosfaatrechtenstelsel zouden vallen. Het ministerie en de sector vonden echter een oplossing voor het vrijstellen van de vleesveesector van het fosfaatrechtenstelsel. Die oplossing werd goedgekeurd door de Europese Commissie. Daarnaast hadden de biologische boeren een rechtsgang aangekondigd omdat zij niet hebben bijgedragen aan het mestoverschot, maar wel fosfaatrechten moeten kopen als zij meer vee wilden houden. De redenering van het ministerie is dat ook biologische koeien mest produceren, daarmee bijdragen aan de mestproductie in Nederland en daarom fosfaatrechten hebben gekregen en bij uitbreiding fosfaatrechten moeten kopen. Daar viel nog wat op af te dingen. LandschappenNL heeft daarom in 2018 een brief mede ondertekend, gericht aan Carla Dik Faber, met het verzoek bij de minister te bepleiten dat biologische en grondgebonden boeren bij uitbreiding van hun veestapel tegemoet worden gekomen op dit vlak. De minister heeft dit niet overgenomen, waarna de biologische boeren naar de rechter zijn gestapt.

Grondgebondenheid van de melkveehouderij was in 2018 een belangrijk thema. De Nederlandse Zuivelorganisatie (NZO) en LTO hadden in september 2017 de commissie Grondgebonden ingesteld met een aantal agrariërs en enkele mensen uit andere groeperingen (waaronder de Groene11) met een onafhankelijk voorzitter. Het advies van de commissie is dwingend en de verantwoordelijkheid voor de implementatie ligt conform de gekozen constructie bij LTO en NZO. LandschappenNL heeft bijgedragen aan de discussie over grondgebondenheid via bijeenkomsten van de Groene11 en via een stakeholdersbijeenkomst in maart 2018 met de commissie. In april 2018 werd het advies gepubliceerd. De kernpunten zijn:

- Zelfvoorzienend, 65% eiwit moet van eigen land komen - voer als sturend element
- Buurtcontracten in een straal van 20 kilometer - samenwerken met andere boeren
- Huiskavel met voldoende gras - maatschappelijke acceptatie
- Krachtvoer van dichterbij - minder import van soja en palmpitten

Het advies houdt het risico in dat met name 'meer eiwit van eigen land' leidt tot meer kunstmestgebruik en intensivering van graslandgebruik. Dat is een risico voor natuur en landschap. Daarom heeft LandschappenNL gewezen op de noodzaak van extra acties om intensivering te voorkomen.

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

LandschappenNL heeft eind 2017 - begin 2018 in opdracht van de provincie Zuid-Holland en als lid van het Kennisteam ANLB (Agrarisch- Natuur- en Landschapsbeheer) in Zuid-Holland gesproken met Collectieven over de verbeterplannen voor het ANLB. Vervolgens is de provincie geadviseerd over de ecologische effectiviteit van de voorgestelde maatregelen in die plannen. LandschappenNL heeft daarna in de zomer het voorstel gedaan om in de Boerenlandvogelmonitor de collectieven te faciliteren door op basis van de ingevoerde gegevens een automatisch te generen basisrapportage Beheermonitoring weidevogels mogelijk te maken. Het idee is voorgelegd aan vertegenwoordigers van agrarische Collectieven in Zuid-Holland en daar positief

ontvangen. Deze aanpassing van de Boerenlandvogelmonitor wordt gefinancierd door de provincie Zuid-Holland. Het concept zal in het voorjaar van 2019 worden getest door Collectieven.

LandschappenNL heeft in 2018 met onder andere het Wereld Natuurfonds (WNF), Vogelbescherming en BoerenNatuur gesproken over de kruidenrijkdom van grasland, mede in het kader van de Biodiversiteitsmonitor. In april 2018 is bijgedragen aan een door WNF georganiseerde hackathon over het ontwikkelen van een tool om kruidenrijkdom te bepalen en waarderen. Dat leverde enkele perspectiefrijke concepten op. Verder heeft LandschappenNL in 2018 in de commissie Beheerpakketten van BoerenNatuur bijgedragen aan het beoordelen van nieuwe en varianten op bestaande beheerpakketten. Verder is twee maal een presentatie gegeven over Beheermonitoring in de Kenniskring Open Grasland van BoerenNatuur. In het kader van de SNL-taakgroep Agrarisch Beheer (SNL = Subsiestelsel Natuur en Landschap) is onder andere informatie gegeven over de randvoorwaarden voor het doorleveren van gegevens aan de SCAN-GIS database (van de Samenwerkende Collectieven Agrarisch Natuurbeheer) en bijgedragen aan de indicatorlijst van plantensoorten voor het beheerpakket 'kruidenrijk grasland' en aan de matrix ANLB-soorten en beheerpakketten. In het kader van het OBN-deskundigenteam Cultuurlandschap is bijgedragen aan discussie over onderzoeksvoorstellen zoals "Vogelakkers" en aan projectvoorstellen zoals "Effecten van plasdras op de overleving van kuikens".

Lidmaatschap European Environmental Bureau

LandschappenNL is in 2018 lid geworden van het European Environmental Bureau (EEB). Het EEB is een internationale netwerkorganisatie, met meer dan 150 leden landen uit ruim 30 Europese landen. De leden zijn zowel natuur- als milieuorganisaties. In aanloop naar het lidmaatschap heeft LandschappenNL deelgenomen aan de jaarlijkse conferentie van de EEB in Brussel. Daarbij gaf de Directeur-Generaal 'Environment' van de Europese Commissie een presentatie, waarin hij liet weten organisaties als EEB nodig te hebben als tegengeluid voor de vaak zeer behoudende milieu-inbreng van de lidstaten bij de EU. Via het EEB heeft LandschappenNL sneller toegang tot actuele informatie over EU-beleid, zoals het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB). Daarnaast biedt het lidmaatschap een laagdrempelige mogelijkheid tot directe contacten met EU-beleidsambtenaren. Verder zijn we via het EEB aangesloten bij een groot netwerk van zuster- en broederorganisaties. Hierdoor kan de lobby voor EU-beleid effectiever gevoerd worden. Deze voordelen kunnen vooral gestalte krijgen door actief te participeren in de EEB-werkgroepen. Op de website van het EEB is intussen het profiel van LandschappenNL weergegeven.

CivilScape

LandschappenNL is als lid aangesloten bij CIVILSCAPE, het netwerk van maatschappelijk organisaties voor landschap in Europa. CIVILSCAPE is gericht op de Europese Landschapsconventie van de Raad van Europa (Straatsburg), die Nederland in 2005 heeft getekend en geratificeerd. LandschappenNL zit tevens in het bestuur van CIVILSCAPE. Via dit netwerk is er contact met verschillende landschapsobservatoria in Europa en kunnen de provinciale landschapsorganisaties op de hoogte gesteld worden van en uitgenodigd

worden voor internationale projectvoorstellen. In 2018 heeft Geert Gielen afscheid genomen en is Fabian Paf bereid gevonden zijn plek in het bestuur over te nemen.

Kennisuitwisseling

LandschappenNL stak ook in 2018 energie in de kennisuitwisseling door het organiseren van diverse themabijeenkomsten. Onder andere de volgende onderwerpen kwamen langs: het omgevingsstelsel, de natuurinclusieve landbouw, het agrarisch natuurbeheer en diverse bijeenkomsten over boerenlandvogels. Ook organiseerden we themabijeenkomsten samen met collega-organisaties, onder andere over de NOVI, de Omgevingswet, het GLB en specifiek over lobbywerk en wat handige do's en don'ts zijn. Vaak deden we dit in Groene11-verband of onder de vlag van de VBNE. En bijvoorbeeld met de Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (NOV).

Natuur

LandschappenNL maakt zich sterk voor een robuuste, gevarieerde natuur in Nederland. Omdat biodiversiteit essentieel is voor een gezonde leefomgeving, zijn veel van onze inspanningen gericht op het realiseren en borgen van een hoge biodiversiteit. We doen dat door het creëren en herstellen van natuurgebieden en door zorg te dragen voor de benodigde beschermingsregimes en beheermiddelen. Binnen het domein natuur werkten we in 2018 aan de volgende onderwerpen:

Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL)

In het verslagjaar is in overleg met de SNL-partners (de terreinbeherende organisaties en de overheden) de nieuwe overlegstructuur-SNL ingesteld. Dit met als doel efficiënter te kunnen overleggen over de regeling en dieper in te kunnen gaan op inhoudelijke kwesties rond beheer en financiering van natuurbeheer. LandschappenNL nam hieraan deel op verschillende niveaus: taakgroepen, werkgroep Natuurbeheer, bestuurlijk overleg (BIJ12, IPO). Ook dit jaar is gezamenlijk ingezet op het beter stroomlijnen van de administratieve SNL-aanvraagtrajecten. Belangrijk aandachtspunt was daarbij het streven naar vereenvoudiging en het streven naar meer uniformiteit. Mede door in alle provincies vaste momenten aan te houden waarop areaalwijzigingen bij beheerders en beheertypewijzigingen in de natuurbeheerplan worden vastgelegd.

SNL-evaluatie en standaardkostprijzen

In 2015/2016 heeft evaluatie plaatsgevonden van de SNL-systematiek; naar aanleiding hiervan zijn de huidige standaard kostprijzen (SKP) en bijbehorende beheermodellen vastgesteld. Wageningen Environmental Research (WER, voorheen Alterra) heeft in 2017 een normkostenonderzoek uitgevoerd. Daarnaast werd in het 1^e kwartaal 2018 het nieuwe BIJ12-normkosteninformatiesysteem in gebruik genomen, als opvolger van de voormalige Staatsbosbeheer-applicatie waar de SKP-beheermodellen (Standaard Kostprijs) in waren opgenomen. LandschappenNL heeft er daarbij steeds op aangedrongen ingrijpende wijzigingen in de systematiek te voorkomen, omwille van duidelijkheid voor de beheerders. Uitzondering hierop vormde de discussie over de SKP-normkosten van de (natuur)beheertypen N05.01 "Moeras" en N06.01 "veenmosrietland en moerasheide", als uitvloeisel van het WER-rapport over tijdnormen en middelkosten. Zoals het er naar uitziet zal het moerastype 'gesplitst' worden. Dit pakt per regio (en dus per Landschap) anders uit.

Grondafwaardering

De in 2017 losgebarsten discussie over grondafwaardering en SKNL-functieverandering woedde in 2018 in alle hevigheid voort. De provincies hadden het plan opgevat om de 85%-vergoeding (voor waardevermindering bij functieverandering van landbouwgrond naar natuur) in de SKNL-regeling los te laten en voortaan uit te gaan van voor- en na-taxatie van marktwaarde. LandschappenNL heeft consequent gehamerd op de ons inziens principiële onjuistheid (er is zo sprake van een dubbele subsidiekorting) en op het feit dat een dergelijke insteek schadelijk voor de voortgang van de realisatie van het Natuurnetwerk zal zijn. Ook heeft LandschappenNL inbreng geleverd aan de BIJ12-commissie van taxateurs die de grondslagen voor deze beleidswijziging zou moeten bepalen. Ondanks het eendrachtig optrekken van de terreinbeherende organisaties (TBO's) heeft dit niet tot het gewenste

resultaat geleid, veel provincies blijven bij het voornemen. Overigens zien we in de praktijk dat er van een gezamenlijke provinciale aanpak al enige tijd geen sprake meer is: er ontstaat provinciaal 'maatwerk'.

Certificering

LandschappenNL heeft in 2018 gereageerd op voorstellen van de stichting Certificering, voor een wijziging van het Programma van Eisen voor de certificering van natuurbeheer. We hebben andermaal benadrukt dat de certificering, de kwaliteitshandboeken en de bijbehorende 'audits goed natuurbeheer' het vertrouwen in de beheerder dienen te borgen, en dat er geen sprake mag zijn van extra controle van provincies bovenop onze interne beheer- en kwaliteitscyclus. Ook hebben we met input van Landschappen gereflecteerd op voorstellen voor de nieuwe checklist voor de audits waarmee de kwaliteitszorg bij beheerders wordt beoordeeld. LandschappenNL heeft in het voorjaar gesproken met de stichting Certificering over de werkwijze van de stichting en de resultaten van de audits bij Landschappen. Daarnaast hebben we het bezoek van het stichtingsbestuur aan het directeurenoverleg van de Landschappen (DRO) voorbereid.

Openstelling & toezicht

Landelijk en in provincies woedde in 2018 de discussie over het beschikbaar stellen van de (volledige) openstellingsbijdrage: hardnekkig knelpunt is de bekostiging van het element 'toezicht'. In de door Brussel goedgekeurde SNL-standaardkostprijs voor openstelling is de bijdrage aan toezicht geïntegreerd, maar in de huidige SNL-verordening wordt provincies de optie geboden om alleen het onderdeel "voorzieningen" te vergoeden. LandschappenNL heeft met andere terreinbeherende organisaties gelobbyd voor een volledige vergoeding. We hebben Kamervragen gesouffleerd, brieven gestuurd, met de provincies (IPO) overlegd. In het algemeen vinden provincies dat toezicht en handhaving niet via de SNL bekostigd dient te worden maar vanuit andere begrotingen, en/of verwijzen zij naar het rijk. Als terreinbeheerders hebben we er op gewezen dat toezicht, zoals dat is opgenomen in de berekening van de openstellingsbijdrage, alleen betrekking heeft op het gangbare toezicht en gastheerschap (niet slechts door BOA's, Buitengewoon Opsporingsambtenaar), dat bij opengestelde natuurterreinen hoort en gericht is op bescherming van de natuurkwaliteit. Resultaat is dat provincies inmiddels wel (h)erkennen dat de standaardkostprijs een goede schatting is van de toezichtkosten in natuurgebieden, maar dat heeft niet geleid tot een *landelijke* deal over uitbetaling van de 17 euro per hectare natuurterrein. Wel zien we nu afzonderlijke provincies stappen in de goede richting zetten.

BOA, toezicht en handhaving

LandschappenNL besteedde in 2018 veel aandacht aan het onderwerp 'handhaving & toezicht'. In januari stuurden we, samen met de FPG en Natuurmonumenten, een brief naar de minister van LNV met een "analyse problematiek handhaving en toezicht natuur". In de aanloop naar het Algemeen Overleg, in de Tweede Kamer (AO) werd veelvuldig gesproken met Kamerleden van diverse politieke partijen. In het aansluitende AO Natuur zegde minister Schouten de Tweede Kamer toe mee te zullen werken aan een plan voor handhaving en toezicht in natuur, samen met haar collega Grapperhaus van het ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V). In april organiseerde LandschappenNL met de FPG en NM

een werkbezoek voor ambtenaren van LNV en J&V om inzicht te geven in de praktijk en het werkveld van de groene BOA. Ook de band met de provincie werd op dit dossier warm gehouden, mede met het oog op de aanstaande provinciale statenverkiezingen.

Dat ging niet zonder slag of stoot: het duurde even voordat er provinciale erkenning kwam voor het feit dat er een verschil is tussen het toezicht in SNL en de brede handhaving in het landelijk gebied.

Er zijn in de loop van 2018 daadwerkelijk afspraken gemaakt, o.a. om gezamenlijk (LNV, J&V en werkgevers) een plan op te stellen met aandacht voor het takenpakket, de opleiding (inhoud en kosten), uitrusting, ondersteuning, extra BOA-capaciteit, en een efficiëntere en betere samenwerking. Ook heeft LandschappenNL op verzoek van de ministeries van LNV en J&V ervaringen bij Landschappen met betrekking tot aansprakelijkheidsstelling geïnventariseerd. Enkele provincies, onder andere Utrecht en Brabant, hebben intussen werk gemaakt/ een antwoord gevonden, samen met de TBO's, op het financieringsvraagstuk.

Groene BOA's

Mede dankzij de lobby van LandschappenNL, deels in VBNE-verband, stelden ook in 2018 de ministeries van LNV en J&V gezamenlijk ruim €100.000 beschikbaar als tegemoetkoming voor de opleidingskosten van groene buitengewoon opsporingsambtenaren (groene BOA's). Vermeldenswaardig is ook de inzet van een boswachter van Brabants Landschap die dankzij zijn niet-aflatende roep om aandacht van handhaving in het buitengebied, zich in 2018 mocht verheugen op een werkbezoek van minister Grapperhaus.

In het najaar is ook een Plan van Aanpak opgesteld door de betrokken ministeries en LandschappenNL e.a. zijn betrokken bij de verdere uitwerking die in 2019 plaats moet vinden.

Mooi tussenresultaat was het kabinetsbesluit, eind 2018, om het gebruik van portofoons voor groene BOA's in 2018 en 2019 kosteloos te laten blijven. Direct gevolg van de gezamenlijke lobby van LandschappenNL, FPG, Natuurmonumenten en de jagersvereniging (KNJV).

Natura 2000 & PAS

De realisatie van Natura 2000 en met name de uitvoering van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) hield ons ook in 2018 bezig. LandschappenNL en (andere) terreinbeheerders hebben in het begin van het verslagjaar provincies moeten overtuigen van de noodzaak subsidieregelingen adequaat af te timmeren (staatssteunproof); bijkomende uitdaging vormde het feit dat provincies toch voor verschillende uitvoeringsaanpakken kozen. Ook de realisatiesnelheid is een punt waar we als LandschappenNL aandacht voor bleven en blijven vragen.

Bijzonder was de uitspraak, eind juli, van de Advocaat-Generaal van het Europese Hof, die concludeerde dat natuurgebieden die lijden onder een stikstofoverschot beter moeten worden beschermd. Dat betekent onder andere dat bedrijven in de buurt van die gebieden meer moeten doen om hun stikstofuitstoot te beperken. Daarnaast mag in deze gebieden geen ruimte worden gegeven aan economische ontwikkelingen die voor meer vervuiling zorgen. LandschappenNL heeft met instemming kennis genomen van dit standpunt. De TBO's zijn medeafzender van het concept 'PAS', maar daarmee is de kwaliteit van de natuurgebieden nog niet geborgd. LandschappenNL heeft in 2018 op verschillende wijze (brieven, Kamerleden, themasessies) aandacht besteed aan het risico van te enthousiast uitgeven van de economische ontwikkelruimte. Opvallend is dat LNV en IPO ontspannen lijken over deze uitspraak en de mogelijke consequenties voor de PAS. LandschappenNL heeft samen met andere natuurorganisaties de Tweede Kamer deelgenoot gemaakt van de zorgen: 50% van de natuur is nog steeds bedreigd. Een ambitieuzere aanpak van bronmaatregelen en terughoudendheid bij het uitgeven van de tweede tranche ontwikkelruimte voor bedrijven is een vereiste.

Wet Natuurbescherming

De aanstaande integratie van de Wet Natuurbescherming in de nieuwe Omgevingswet vroeg ook in 2018 onze aandacht. LandschappenNL heeft in Groene11-verband middels brieven aan Kamerleden en minister zorgen geuit over de juridische bescherming van natuur, met name omdat de nieuwe wetgeving wordt opgeknipt en die versnippering gevolgen kan hebben voor de rechtszekerheid van natuurbescherming. LandschappenNL streeft expliciet naar een integrale benadering van natuur binnen de fysieke leefomgeving. We hebben ook ambtelijk onze inbreng geleverd bij sessies georganiseerd vanuit LNV. Waar aan de orde hebben we als LandschappenNL het vraagstuk integraal geagendeerd met de veranderingen in het omgevingsstelsel (Wet, NOVI). Bij de minister van Binnenlandse Zaken hebben we, in twee sessies over de NOVI, nadrukkelijk het belang van het goed laten 'landen' van de wettelijke natuurbescherming in het omgevingsstelsel naar voren gebracht.

De provincies zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuurbeleid in Nederland. LandschappenNL werkte in 2018 samen met collega-organisaties aan een benchmark om de inzet van die provincies op het gebied van het natuurbeleid inzichtelijk te maken: waar

gaat het goed, waar zijn er verbeterpunten. Met als doel ontwikkelingen een 'boost' te geven. Een van de gedachten is dat provincies 'geen achterblijver willen zijn', en dat provincies die goed bezig zijn zo de wind in de rug krijgen.

Faunabeheer

Ook op het gebied van faunabeheer kwamen in 2018 diverse dossiers voorbij. LandschappenNL zorgde, veelal samen met de collega's van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, voor afstemming met en tussen terreinbeherende organisaties binnen de Faunabeheereenheden (FBE's). Belangrijke onderwerpen in 2018 waren de schade door ganzen en de afhandeling daarvan door provincies, uitrol van de 'Leidraad reeënbeheer', de Afrikaanse Varkenspest en de discussie over de wolf. Insteek van LandschappenNL daarbij was het politiek en maatschappelijk benadrukken van het succes van het natuurbeheer, van de waarde van wilde fauna voor biodiversiteit & natuurbeleving, en van het belang van schadeloosstelling van derden (boeren). Intern kwamen faunavraagstukken aan de orde in de door LandschappenNL georganiseerde themabijeenkomst van de Hoofden Terreinen van de Landschappen.

Biodiversiteit

Het jaar 2018 stond in het teken van de zorg om de achter-uitvallende biodiversiteit in ons land. Aangejaagd door een Duits-Nederlands studie over insectensterf en door het door ecologen geïnitieerde Deltaplan Biodiversiteitsherstel, was 'biodiversiteit' veelvuldig in het nieuws en vaak onderwerp van gesprek ook op de politiek-bestuurlijke agenda's. LandschappenNL heeft een significante bijdrage geleverd aan dat Deltaplan. Als ondertekenaar van de Verklaring van Driebergen hebben we ons gecommitteerd aan een serieuze inzet gericht op een halt toeroepen aan de daling van de biodiversiteit. We hebben daartoe, vaak in coalities, brieven gestuurd, Kamerleden gesproken en plannen gemaakt. En waar mogelijk dingen met elkaar gekoppeld. Zoals onze Wilde Bijenlinie/ NL-zoemt, onze lobby voor een duurzame landbouw en onze inzet ten bate van een adequate natuurbeheersubsidieregeling (SNL).

Intern besteedden we hier volop aandacht aan tijdens de Tweedaagse, dit jaar te gast bij Brabants Landschap, met als keynote speaker prof. dr. Hans de Kroon van de Radboud Universiteit Nijmegen. Voorlopig hoogtepunt was de presentatie van het Deltaplan in Nieuwspoort, eind 2018. We kregen een warm ontvangst door meerdere ministeries en provincies. Nog belangrijker is dat de minister van LNV aangegeven heeft het Deltaplan graag te zien als een eerste uitrol van haar eigen visie op de landbouw. Komend jaar zal moeten blijken waar al dat zaaien concreet toe heeft geleid.

Nationale Parken

De discussie over de toekomst van de Nationale Parken (NP's) begint langzaam naar één punt te bewegen. Waar in 2017 er nog diverse schermutselingen waren tussen de 'oude' Parken (zeg, het Samenwerkingsverband Nationale Parken SNP) en de Parken 'nieuwe stijl' (zeg, de Shareholders), stond 2018 in het teken van het samenvloeien van beide stromingen. LandschappenNL heeft hierin een nadrukkelijke rol gespeeld, zowel inhoudelijk als qua governance. We participeerden in de SNP-werkgroep Financiering Nationale Parken en in een werksessie over financiering & governance. We leverden inbreng op een bijeenkomst over landschaps-biografieën en tijdens een werksessie over de concept-Leidraad Ruimtelijke Kwaliteit Nationale Parken. We dachten mee over de landelijke lobby ten bate van de NP's. En we stuurden mee op de totstandkoming van één overlegplatform en één Nationale Parken Bureau.

Financiering van het stelsel (de Parken zelf, maar ook de overkoepelende facilitering) blijft een punt van aandacht.

Kennisuitwisseling natuurbeheer

LandschappenNL stak ook in 2018 energie in de onderlinge kennisuitwisseling. Als samenwerkingsverband organiseerden we diverse themabijeenkomsten, onder meer over de PAS, Klimaatbuffers en Levende rivieren. Vaak themagericht, soms functie-specifiek. We organiseerden periodieke bijeenkomsten met bijvoorbeeld ecologen en rentmeesters. Vorig jaar is daar het periodiek overleg van de Hoofden Terreinen bijgekomen. In het verslagjaar kwamen onder andere certificering, boa's, aankoop en grondoverdracht, fosfaatrechten, waterschapsbelasting, beheerbudget, relatie met provincie en meten van natuurkwaliteit aan de orde.

We werkten ook veel met derden. Zo organiseerden we in februari het symposium 'Omgaan met invasieve exoten in het natuurbeheer', samen met o.a. Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Unie van Bosgroepen. Dit was een van de activiteiten binnen het kennisprogramma van de VBNE. LandschappenNL had een groot aandeel in de organisatie. Met een hoge opkomst vanuit alle organisaties was de bijeenkomst een groot succes. En *last but not least* brak de Beheerdersdag, waar LandschappenNL medeafzender van is (de VBNE organiseert de dag, samen met de Bosgroepen), dit jaar qua bezoekersaantallen wederom het record.

Tijdelijke natuur

LandschappenNL vormt samen met het Havenbedrijf Amsterdam en De Vlinderstichting het bestuur van de stichting Tijdelijke Natuur. De stichting heeft een driejarig werkplan opgesteld, dat met behulp van steun van het ministerie van LNV en RVO wordt uitgevoerd. Hoofddoel van de stichting is het substantieel vergroten van het areaal tijdelijke natuur. Eén van de dingen die daarvoor gedaan is, is het ontwikkelen van een Gedragscode. Die vormt, samen met de door provincies af te geven Ontheffing, het juridisch instrumentarium om tijdelijke natuur te realiseren. De Gedragscode Tijdelijke Natuur is eind 2017 gepubliceerd in de Staatscourant en februari 2018 van kracht geworden. Begin maart is dat wapenfeit aangegrepen om onder andere bij de gemeente Tilburg bij Tata Steel een stuk tijdelijke natuur aan te leggen. Ook is in 2018 een nieuwsbrief ontwikkeld en verschenen, en is overleg over kansen gevoerd met LNV en provincies. Het areaal tijdelijke natuur groeit traag maar gestaag.

Telecom en natuurterreinen

LandschappenNL werkte ook in 2018 samen met Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, LTO en de FPG bij het maken van goede afspraken met leidingbeheerders. De wettelijke gedoogplicht maakt het lastig om gunstige voorwaarden af te dwingen wanneer kabels of leidingen aangelegd moeten worden door grond in eigendom van natuurbeheerders en particuliere grondbezitters. Maar het is ook in belang van de bedrijven zelf dat een en ander goed geregeld is. In 2018 is overlegd met telecombedrijven, onder andere over de aanleg van glasvezelnetten in particuliere grond. Wij hebben er op aangedrongen dat in gebruiksovereenkomsten voor telecommunicatiekabels, behoud en bescherming van natuur, landschap en cultuurhistorie een duidelijk onderdeel moeten zijn. Het gesprek loopt.

Pacht: Spelderholt

Het huidige pachtstelsel is niet meer toegerust op de uitdagingen waarvoor grondeigenaar, terreinbeheerder en grondgebruiker vandaag de dag staan. Vandaar dat een coalitie, met naast LandschappenNL, de FPG, LTO, Natuurmonumenten (NM), SBB, NAJK (Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt) en verzekeringsmaatschappij ASR, al in 2017 hierover de koppen bij elkaar stak. Een belangrijke mijlpaal was het zogenaamde Spelderholt-akkoord; maar dat vormde nog niet het einde van het dossier. Het onderwerp 'pacht' kon dan ook op veel belangstelling rekenen in het verslagjaar. De coalitie heeft overlegd over de uitwerking van een aantal deelonderwerpen uit het akkoord. De inbreng van LandschappenNL daarbij werd gematerialiseerd door de inzet van de rentmeester van Geldersch Landschap en Kasteelen. Op verschillende momenten en verschillende wijzen hebben we onze zienswijzen afgegeven, o.a. middels brieven van FPG, LandschappenNL en Natuurmonumenten aan minister Schouten (LNV) over het belang van het behoud van de kortdurende liberale pacht. En middels persberichten en een brief van FPG, LTO, NAJK, ASR, LandschappenNL en NM aan de minister Schouten over "Op weg naar een toekomstbestendig pachtrecht". Ook werden Kamerleden geïnformeerd over het dossier. De gezamenlijke wens om de pachtwet aan te passen, is neergelegd in een advies aan minister Schouten en heeft geresulteerd in een overleg met de minister.

Droogte

Het jaar 2018 is bijgeschreven in de selecte groep van "5% droogste jaren". Die droogte liet ook zijn sporen na in natuur en landschap. De samenwerkende natuurorganisaties hebben die effecten in kaart gebracht, met als doel aandacht vragen voor de problematiek en de mogelijke oplossingen i.e. de maatregelen die nodig zijn op korte en lange termijn. Zo heeft LandschappenNL, in VBNE-verband, de provincies en de Dagelijkse Besturen van de waterschappen verzocht om evaluatie van de gevolgen van droogteschade voor natuur. Een notitie van WNF, Natuurmonumenten en LandschappenNL over de gevolgen van de droogte voor de natuur is gestuurd aan de Beleidstafel Droogte en aan de coördinatoren van de zoetwaterregio's. Diverse waterschappen en provincies hebben zich de afgelopen maanden op die evaluatie gestort. Natuurorganisaties hebben de vraag gesteld of de verdringsreeksen voor watervoorziening overall adequaat zijn toegepast en of de juiste kwetsbare natuur prioriteit heeft gekregen.

Ook blijkt dat waterschappen aan de gang willen met klimaatadaptatie/ robuustheid; LandschappenNL heeft daarom in VBNE-verband een brief gestuurd naar Gedeputeerde

Staten van de provincies, de Dagelijkse Besturen van de waterschappen en het IPO. In deze brief doen we aanbevelingen voor maatregelen om grondwaterstanden op korte termijn te herstellen, de verdringingsreeksen voor (grond)water goed te evalueren en aan te passen. En om toe te werken naar robuuste natuurgebieden om robuuste hydrologische systemen te creëren.

Water

Wateropgave & -kansen

Voor onze organisaties liggen er kansen om eigen doelstellingen voor natuur en landschap te combineren met de brede nationale en regionale wateropgaven, die samenhangen met klimaatverandering, wateroverlast, droogte, hoogwaterveiligheid, het streven naar een betere ecologie en waterkwaliteit en Europese verplichtingen (Kaderrichtlijn Water, Natura 2000). De Kaderrichtlijn Water verbetert de natuur in de grote wateren, maar er is meer nodig op plaatsen waar zware ingrepen zijn gepleegd in de waterhuishouding. LandschappenNL heeft daarom ook in 2018 werk verzet in de coalities Natuurlijke Klimaatbuffers en Rivieren Natuurlijk om alternatieven te bieden voor de cultuurtechnische benadering. Door gesprekken met en bezoeken aan Kamerleden. Met een werkbezoek van de Deltacommissaris, die zich ontpopte zich als aanhanger van de klimaatbuffers. En met ons nadrukkelijk manifesteren op het jaarlijks Nationaal Deltacongres.

Klimaatbuffers/ Life-IP

Op Prinsjesdag wordt traditiegetrouw ook de update gegeven van het Deltaprogramma. De Deltacommissaris heeft daarbij een zorgwekkend signaal afgegeven inzake de verwachte zeespiegelstijging. Dat momentum is door de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers aangegrepen om de werkwijze 'klimaatbuffers' hernieuwd onder de aandacht te brengen. De natuurlijke klimaatbuffers zijn door de Coalitie ondergebracht in het Life-IP project.

LandschappenNL heeft namens de coalitie de communicatie van dit project in portefeuille. Met als resultaat een vernieuwde website. Daarnaast zijn er factsheets ontwikkeld en is er in samenwerking met het WNF actief ingezet op media-aandacht, met items op het NOS-journaal en Radio1. De samenwerking met de Deltacommissaris is bestendigd. De ambitie van de coalitie is onder andere om te komen tot een Stimuleringsfonds Natuurlijke Klimaatbuffers, om zodoende deze manier van kijken en oplossingen genereren volwaardig mee te laten nemen in de uitvoering van het nationale Deltaprogramma.

Programma Ecologie Grote Wateren

Landelijk wordt -in sterkere mate dan voorheen- informatie gedeeld tussen Rijkswaterstaat en de natuurorganisaties rond de ecologische verbetering van grote wateren. De Verkenning Grote Wateren in 2017 resulteerde in een lijst maatregelen die nodig zijn om “te komen tot toekomstbestendige grote wateren waar hoogwaardige natuur goed samengaat met krachtige economie” (citaat Kamerbrief maart 2018). Met de gelden uit het regeerakkoord (€200.000.000 in het Deltafonds) is hiermee een begin gemaakt. De natuurorganisaties is gevraagd hierover mee te denken: dat hebben we gedaan.

Uiterwaardenbeheer

Terreinorganisaties met gronden in de uiterwaarden lopen aan tegen het nieuwe aanbestedingsbeleid van Rijkswaterstaat. RWS gaat daarbij uit van openbaar en marktconform aanbesteden van beheer, maar dit is vaak niet in lijn met natuurdoelstellingen. LandschappenNL heeft daartoe in 2018 overleg gevoerd met RWS. Binnen RWS is in 2018 onlangs het nieuwe programmateam ‘Uiterwaardenbeheer’ gestart. RWS wil samen met de beheerders kijken hoe men gegeven de regelgeving terug kan naar de bedoeling van het uiterwaardenbeheer. LandschappenNL, met dank aan Utrechts Landschap, heeft daar inbreng in geleverd en blijft bij die verdere uitrol betrokken.

Waterschapsbelasting

De waterschapsbelastingen hebben veel stof doen opwaaien. In december 2017 heeft een commissie van de Unie van Waterschappen een rapport uitbracht over een nieuw systeem voor de waterschapsbelastingen. Deze Commissie ‘Aanpassing Belastingstelsel’ was ingesteld naar aanleiding van het OESO-rapport “Water Governance in the Netherlands: fit for the future?”. In 2018 heeft LandschappenNL erg veel energie gestopt in het blokkeren van deze voornemens en in het nadenken over wél wenselijke ontwikkelingen. We hebben meerdere keren met Kamerleden gesproken, bestuurlijk overlegd met de UvB alsook individuele Waterschapsbestuurders. We zijn daarbij nadrukkelijk opgetrokken met LTO. We hebben brieven gestuurd, onze collega’s deel uit makend van de waterschaps-governance gefaciliteerd en in stelling gebracht, persberichten uitgegeven en stelling genomen. En de hand uitgestoken naar de UvB. Vooralnog heeft dat zeker effect gehad: de oorspronkelijke voornemens zijn in de ijskast gezet. Maar de discussie is de wereld nog niet uit. Ook in het besef dat er wel iets moet gebeuren, heeft LandschappenNL/ VBNE in 2018 ook energie gestoken in het zelf ontwikkelen van alternatieve gedachten. Het een en ander zal in 2019 verder gebracht worden

Klimaat

Nederland stond in 2018 in het teken van het Klimaatakkoord. LandschappenNL participeerde in de werkgroep 'Bomen, bos, natuur', behorende bij de Klimaattafel 'Landbouw en landgebruik'. Bossen, natuurgebieden en landschappelijk groen kunnen door hun capaciteit om kooldioxide op te slaan, bijdragen aan de doelen van het klimaatakkoord. En staan daarmee anders dan vele andere vormen van landgebruik, aan de kant van de 'oplossingen'. Uitdaging is om die potentie te verzilveren. Niet alleen in de vorm van koolstofopslag, ook in de zin van financiële kansen. Dat heeft o.a. geleid tot de VBNE-fiche 'Slimmer landgebruik: Bomen, Bos en Natuur' van de gelijknamige werkgroep, ingediend voor de klimaattafel L&L. In de fiche zijn klimaat-mitigerende maatregelen, in het bijzonder CO₂-vastlegging, benoemd die genomen kunnen worden in de bos- en natuursector en in de groene openbare ruimte.

Naast de inspanningen aan de Klimaattafels heeft LandschappenNL ook bijgedragen aan de totstandkoming van een projectenagenda voor de Klimaatenvolp 2019, met daarop voorstellen van een viertal Landschappen/ Landschapsbeheer. LandschappenNL heeft ook deel uit mogen maken van de commissie die LNV moest adviseren over deze agenda 2019.

Betrokken

Als mensen zich verbonden voelen met het groen dichtbij huis, nemen ze daar ook sneller (mede)verantwoordelijkheid voor, zo is gebleken. Wij constateren dat een groeiende groep vrijwilligers zich – incidenteel of structureel – actief inzet voor natuur en landschap in hun naaste omgeving. Voor de provinciale Landschappen en stichtingen Landschapsbeheer is hun ondersteuning zeer waardevol, zowel uit oogpunt van ‘handen aan de ploeg’ als vanuit betrokkenheid bij hun groene omgeving. Daarom blijven wij ons hard maken voor middelen om vrijwilligers te faciliteren met kennis, kunde en materialen en zoveel mogelijk mensen te activeren voor de bescherming van hun groene leefomgeving. LandschappenNL ondersteunt bij diverse publieksactiviteiten die bijdragen aan bewustmaking voor bescherming van natuur, landschap en cultureel erfgoed.

In 2018 deden wij dat door de volgende onderwerpen:

Programma Groene Vrijwilligers

LandschappenNL is trekker van het programma ‘Kracht van de groene vrijwilliger’. Samen met SoortenNL, BoerenNatuur en IVN (Instituut voor Natuureducatie) willen wij een impuls geven aan de inzet van vrijwilligers voor de instandhouding van natuur en landschap. Het belang hiervan wordt onderstreept door de betrokkenheid van de twaalf provincies en het ministerie van Economische Zaken.

Het programma startte met vier onderzoeken die in 2018 zijn afgerond en gepresenteerd.

- Opzetten database voor het centraal kwantificeren van de bijdragen van groene vrijwilligers.
- In kaart brengen van motivatie, drijfveren, wensen en verwachtingen van vrijwilligers.
- Bepaling maatschappelijke waarde van groen vrijwilligerswerk en dit in beeld brengen.
- Nieuwe doelgroepen aanboren voor groen vrijwilligerswerk.

Het resultaat van deze onderzoeken heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van het Actieplan Groene vrijwilligers. De focus hierbij ligt op drie thema’s; Landelijke samenwerking en platformfunctie, campagnes en landelijke projecten en provinciale samenwerking en ondersteuning. Het actieplan bestaat uit een serie projecten die door de partners vanaf 2019 in uitvoering zullen worden gebracht. Daarnaast blijft LandschappenNL werken aan blijvende steun voor verdere structurering van het netwerk.

Leer je groen!

Het e-learning platform ‘Leer je groen!’ is een digitale plek waar modules te volgen zijn voor vrijwilligers en medewerkers. Van het alles leren over knotbomen tot veilig binnenwerken. En van het verdiepen in bijvriendelijk beheer tot wat je kan doen tegen zoönosen. Modules duren ongeveer 20 minuten en zijn voor iedereen toegankelijk. Dit project doet LandschappenNL in samenwerking met Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en IVN, onder de paraplu van de VBNE.

Het afgelopen jaar heeft ‘Leer je groen’ een groei doorgemaakt. Het begon met een trage start door technische tegenvallers. Maar eind 2018 kon LandschappenNL ‘Leer je groen’ uitrollen voor onze medewerkers en de vrijwilligers binnen onze organisaties. Vrijwilligers en medewerkers kunnen nu gebruik maken van het platform.

Leer je groen laaggeletterdheid

Vanuit het sociaal overleg 'bos en natuur' is een traject gestart om laaggeletterdheid in onze sector aan te pakken. Uit onderzoek bleek namelijk dat, ná de schoonmaaksector, de groene sector het hoogste percentage laaggeletterden kent. Overigens kent laaggeletterdheid veel gradaties en is zeker niet makkelijk te herkennen. Omdat het belangrijk is dat Leer je groen voor iedereen toegankelijk is, zijn we gaan samenwerken met Bureau Taal. We hebben veel modules herschreven voor laaggeletterden. Dit betekent dat de modules iets anders zijn geschreven, zodat het voor ieder niveau toegankelijk is.

In 2019 gaan we alle nieuwe modules direct voor laaggeletterdheid schrijven en zullen er zes modules toegevoegd worden. Ook zal de implementatie voor de organisaties gemakkelijker worden: begin 2019 zal een inschrijfformulier online komen te staan. Dit betekent dat vrijwilligers en medewerkers zichzelf kunnen inschrijven voor 'Leer je groen' onder de naam van hun organisatie of vrijwilligersgroep.

Landelijke evenementen; organisatie en zichtbaarheid**Natuurwerkdag**

Samen buiten aan de slag, daar draait het om bij de jaarlijkse Natuurwerkdag. LandschappenNL richt zich op de landelijke coördinatie, op het beheer van de site www.natuurwerkdag.nl en op de communicatie naar landelijke media, met als doel de Natuurwerkdag te profileren als het grootste groene vrijwilligersevenement van Nederland. Jaarlijks wordt een thema verbonden aan de Natuurwerkdag. In 2018 was dat de Groene Workout. Op diverse locaties in Nederland zijn beweegacties georganiseerd zoals plogging en gezamenlijke warming-up's. Ook is in een aantal provincies doelgroepgericht gewerkt door singlelocaties te organiseren en een scholenprogramma uit te zetten. Het aantal locaties is gestegen van 573 in 2017 naar 612 locaties in 2018. Meer locaties betekende ook meer deelnemers dan in 2017: ruim 1400 meer, met in totaal 15.801 deelnemers in 2018.

Maaien met de zeis

Maaien met de zeis is het jaarlijkse kampioenschap voor regioteams voor het vakkundig en zo snel mogelijk maaien met de zeis. LandschappenNL draagt bij aan de promotie en facilitaire organisatie van deze dag.

Bijenwerkdag

In maart 2018 is de eerste Bijenwerkdag georganiseerd vanuit het project Nederland Zoemt. Op ruim 200 locaties door heel Nederland zijn mensen aan de slag gegaan om de leefomstandigheden voor de wilde bij te verbeteren. Dit was een belangrijke bijdrage aan het doel van de Wilde Bijenlinie, onderdeel van Nederland Zoemt, het structureel verbeteren van het netwerk van nestgelegenheid en voedselvoorziening voor de wilde bij. De werklocaties zijn georganiseerd tijdens NLdoet en in samenwerking met de provinciale organisaties Landschapsbeheer.

Week van het Landschap

De Week van het Landschap wordt evenals de Natuurwerkdag door LandschappenNL ondersteund, door de landelijke publiciteit te organiseren. Het beheer van de website www.weekvanhetlandschap.nl en diverse publicaties in bladen hebben bijgedragen aan de zichtbaarheid van dit evenement.

Lenterondjes

Een nieuwe samenwerking in 2018 was het fenomeen 'Lenterondjes'. De ANWB heeft in samenwerking met de provinciale Landschappen een wandeldag in iedere provincie georganiseerd. Ambitie voor deze dag was leden van de ANWB uit te nodigen om kennis te maken met de natuur van de provinciale Landschappen. Het aantal deelnemers stelde echter zwaar teleur. Mogelijk mede het gevolg van het warme zomerweer in mei, maar hoe dan ook reden om te evalueren; hetgeen wel heeft geleid tot continuering, met de ANWB, van de zoektocht naar mogelijk andere vormen van samenwerking.

Leestekens van het landschap

In 2018 is de laatste stap gemaakt in het programma 'Leestekens van het landschap', in samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Met de ANWB is een serie wandelroutes uitgebracht met extra aandacht voor landschapselementen. Elke route wordt ondersteund door een vrijwilliger die als ambassadeur van de route fungeert. De routes zijn met name te vinden in het oosten van Nederland. Landschap Overijssel werkt het programma uit voor 2018-2019, ter promotie van de routes. Vanuit de RUG is ook een serie artikelen gepubliceerd in het Dagblad van het Noorden, met een link naar Leestekens van het landschap. Dit project is mogelijk gemaakt door steun van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Landschapssymposium en uitreiking Klinkenberghprijs

Het Nederlandse landschap vormt het toneel van allerlei actuele ontwikkelingen. De verduurzaming van de landbouw, zorgen over de voedselkwaliteit, de energietransitie, het klimaatvraagstuk, de leefbaarheid van het platteland: zaken die grote impact hebben op ons landschap. Toch is 'landschap' beleidsmatig vaak niet meer dan het resultaat van een optelsom van plannen en activiteiten op andere domeinen, zelden is het een doel op zich. Op het Landschapssymposium 'Het landschap van morgen' is door diverse sprekers de verandering van ons landschap in beeld gebracht. Rijksbouwmeester Floris Alkemade, de Utrechtse hoogleraar Historische Geografie Hans Renes, de Delftse hoogleraar Gebiedsontwikkeling Co Verdaas, journalist/ schrijver/ wandelaar Caspar Janssen, en landschapsarchitect Adriaan Geuze gaven hun visie op het veranderende Nederlandse landschap. Laatstgenoemde ontving na zijn bijdrage bovendien de Klinkenberghprijs van LandschappenNL. Geuze is een van de meeste spraakmakende landschapsarchitecten die Nederland rijk is. Hij houdt zich onder andere bezig met eigentijdse cultuurlandschappelijke en infrastructurele interventies zoals De Hondsbossche Duinen en de Groene Loper in Maastricht.

Postcode Loterij

Elk jaar zijn wij zeer verheugd over de financiële steun van de Postcode Loterij. Dankzij de ruim 2,9 miljoen deelnemers aan deze grootste goeddoelenloterij van Nederland was het ook in 2018 weer mogelijk om in alle provincies extra geld te besteden aan ons waardevolle landschap. LandschappenNL is bovendien blij met het platform dat de Postcode Loterij biedt om zoveel mogelijk publiek te laten kennismaken met het werk van de goede doelen. Zij laten via alle mogelijke mediakanalen zien waar de bijdrage aan wordt besteed en geven onze provinciale organisaties daarmee gelegenheid om hun goede groene werk voor het voetlicht te brengen. Vanzelfsprekend zetten LandschappenNL, de provinciale Landschappen en de Landschapsbeheerorganisaties zich in om de samenwerking met de Postcode Loterij en de projecten die dankzij deze samenwerking mogelijk zijn, onder de

aandacht te brengen van alle natuur- en landschapsliefhebbers. Twee grote projecten waar LandschappenNL zich in 2018 voor heeft ingezet zijn Nederland Zoemt en het Kustlaboratorium.

Nederland Zoemt

In 2017 heeft de Postcode Loterij het project Wilde Bijenlinie gehonoreerd, een initiatief van LandschappenNL samen met De Vlinderstichting, Naturalis, de Bijenvereniging, de Nederlandse Entomologische vereniging en de Natuur-en Milieufederaties. Met een bijdrage van bijna 1,8 miljoen euro is in 2018 gestart met het versterken van de leefomgeving en voedselvoorziening voor de wilde bij. Direct na de toekenning voor de Wilde Bijenlinie is de samenwerking gestart met het parallelle bijenproject van Stichting Natuur & Milieu en IVN. Samen zijn we verder gegaan als Nederland Zoemt, waar ook Naturalis (als partner van beide oorspronkelijke projecten) onderdeel van uitmaakt. Dat de wilde bij al enige jaren onder druk staat is bekend. Met Nederland Zoemt laten de Wilde Bijenliniepartners, samen met Stichting Natuur & Milieu en IVN zien dat het een tijd is om de handen uit de mouwen te steken. Nederland Zoemt is een compleet programma waar aanleg, beheer, bewustwording, betrokkenheid, opleiding en onderzoek rondom de wilde bij tot een geheel is gesmeed. In 2018 is vol ingezet op bewustmaking voor de steun voor de wilde bij. De eerste Bijenwerkdag en de eerste Nationale Bijentelling waren beide een succes. Ook in 2018 is gewerkt aan de aanleg van een groen netwerk van wilde bijenplekken. In 2018 is het doel van 300 wilde bijenplekken gehaald, de teller staat per eind 2018 op 473 nieuwe wilde bijenplekken. Ook zijn de vele bestaande initiatieven in kaart gebracht op de kansenkaart, die opgesteld is in samenwerking met Naturalis.

Kustlaboratorium

De daadwerkelijke opening van het Kustlaboratorium is in zicht. In 2010 honoreerde de Postcode Loterij dit bijzondere (en eerste!) Droomproject met een bijdrage van 6,5 miljoen euro. In 2019 zal het zeewater zijn weg vinden in de voormalig polder, waar dan recreatie, zilte teelt en natuur samen gaan. In 2018 is de oestergeul aangelegd. Dit is een uitbreiding op het getijdengeulstelsel van Waterdunen. Naast de kweek van oesters is er ook plaats voor kweek van andere schelpdieren en wieren. In het gebied is een netwerk van wandelpaden aangelegd zodat bezoekers de natuur en de aquacultuuractiviteiten kunnen ervaren.

Particuliere fondsen

De provinciale organisatie kunnen blijven investeren in de bescherming en ontwikkeling van een groene en cultuurrijke leefomgeving, mede dankzij de grote maatschappelijke betrokkenheid van particuliere fondsen en stichtingen. In samenwerking met het Prins Bernhard Cultuurfonds is door een particuliere stichting een aanzienlijke bijdrage ter beschikking gesteld voor natuurontwikkelings- en natuurinrichtingsprojecten van provinciale Landschappen. Ook Stichting de Versterking ondersteunt de provinciale Landschappen bij projecten op het gebied van natuurontwikkeling, instandhouding van erfgoed, en educatie.

Kennisuitwisseling betrokken

LandschappenNL stak ook in 2018 weer energie in de kennisuitwisseling. We organiseerden onder meer bijeenkomsten over fondsenwerving en impact. Ook organiseerden we themabijeenkomsten samen met collega-organisaties, over onderwerpen als Groene Vrijwilligers, E-learning en Natuur & gezondheid.

Impactonderzoek

Hoe draagt het werk van de 20 provinciale organisaties en de ondersteunende koepel LandschappenNL bij aan de gezamenlijke maatschappelijke missie? Te weten: 'een significante bijdrage leveren aan de ontwikkeling, het beheer en het behoud van natuur, landschap en cultuurhistorisch erfgoed en de betrokkenheid van burgers daarbij'. In 2018 is de eerste fase van het impactonderzoek opgeleverd. Onder leiding van Avance-impact is een effectenkaart vormgegeven op basis van de 'verandertheorie'. Een schematische weergave van hoe activiteiten kunnen doorwerken naar de uiteindelijke missie. Op basis van kwantitatief en kwalitatief onderzoek is een deel van de geformuleerde acties uit de effectenkaart onderbouwd en vervolgens gevalideerd. De focus in het onderzoek lag op het thema 'vrijwilligers actief voor de provinciale organisaties'. Het impactonderzoek helpt om veronderstelde aannames van inzet van activiteiten te toetsten en op basis van bevinding bij te stellen. Het impactonderzoek staat niet op zichzelf: twee- of driejaarlijks zal een thema worden geselecteerd voor impactonderzoek. Jaarlijks zal een vaste dataset worden uitgezet die inzicht geeft in ontwikkelingen bij de 20 provinciale organisaties.

Erfgoed

LandschappenNL maakt zich sterk voor het behoud en de ontwikkeling van het Nederlandse erfgoed. Het Nederlandse landschap is drager van vele monumenten en bijzondere objecten. Zowel het gebouwde als ongebouwde erfgoed hebben een plek in onze beleidsagenda. Door deelname in landelijke overlegstructuren krijgt de belangenbehartiging vorm in 2018 gebeurde dit o.a. door:

Nationale Monumentenorganisatie (NMo)

Eind 2018 eindigde het collectieve lidmaatschap van LandschappenNL van de NMo. LandschappenNL behartigde in en via de NMo de belangen van de erfgoedeigenaren binnen het samenwerkingsverband, zijnde de provinciale Landschappen. Het jaar 2018 was een belangrijk jaar voor de NMo en haar leden, onder meer met de lancering van het Monumentenportaal. Het is nu aan individuele Landschappen om een eigenstandig lidmaatschap te overwegen.

Erfgoed Deal

LandschappenNL is als één van de potentiële partners door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Welzijn gevraagd om mee te werken aan de totstandkoming van een zogenaamde Erfgoed Deal. In het kader daarvan heeft LandschappenNL deelgenomen aan verdiepingssessies. De Erfgoed Deal richt zich op een drietal hoofdthema's (klimaatadaptatie, energietransitie, en stedelijke groei en krimp) en een tweetal ondersteunende lijnen (kennis en dialoog, en omgevingsvisies). Voor de Erfgoed Deal heeft het kabinet voor de komende vier jaar 20 miljoen euro uitgetrokken. Provincies, gemeenten en waterschappen zullen dit bedrag verdubbelen door matching. Ondertekening van de deal is voorzien in februari 2019.

In december heeft LandschappenNL deelgenomen aan de netwerkconferentie 'Nederland Veranderd/t' over erfgoed, georganiseerd door de Rijksdienst Cultureel Erfgoed.

Instandhouding monumenten

Samen met de Federatie voor instandhouding monumenten heeft LandschappenNL lobby gevoerd voor voldoende geld naar instandhouding van zowel groene als rode monumenten. Er is een lijst met projecten aangewezen voor nu. De komende jaren krijgt dit meer beslag.

Bomen voor Koeien: groen erfgoed

Stichting wAarde heeft de campagne 'Bomen voor koeien' weer opgestart en voert deze uit samen met LandschappenNL en Vara's Vroege Vogels. Stichting wAarde verkoopt hiervoor certificaten aan particulieren. Landschapsorganisaties zorgen ervoor dat per verkocht certificaat een boompje wordt geplant. Aanplant vindt plaats op een geschikte en landschappelijk verantwoorde locatie, zodanig dat deze op termijn schaduw/luwte geeft aan vee. LandschappenNL heeft namens de participerende landschapsorganisaties een samenwerkingsovereenkomst met stichting wAarde ondertekend. Eind 2018 waren er 7.500 certificaten verkocht.

Organisatie

Als LandschappenNL vormen we, tezamen met de Raad van Toezicht, de verbindende factor tussen de provinciale Landschapsorganisaties. We dragen bij aan kennisuitwisseling, behartigen hun belangen en faciliteren activiteiten waarmee we de positie van natuur en landschap versterken. Van beleidsmedewerkers tot bestuurders, Hoofden terrein en veldwerkers: allemaal ervaren ze de kracht van kennis delen en het ontwikkelen van gezamenlijke visies en plannen. LandschappenNL bestaat in haar huidige vorm sinds 1 januari 2016, en is een soort van erfopvolger van de koepels Landschapsbeheer Nederland en De12Landschappen. In dit jaarverslag lichten we enkele organisatorische thema's door.

Bestuur en organisatie

LandschappenNL is een stichting met een Raad van Toezicht. Door de specifieke constellatie van de organisatie, wordt de koers van LandschappenNL gezamenlijk bepaald door de directeuren van de provinciale organisaties en de directeur-bestuurder van LandschappenNL, die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het beleid. De leden van de Raad van Toezicht zijn allemaal afkomstig uit de besturen of raden van toezicht van de provinciale organisaties. Zie bijlagen voor een overzicht van samenstelling, zittingstermijn en nevenfuncties van de leden van de Raad van Toezicht en de directeur. De statuten, reglementen en profielschets staan op de website van LandschappenNL.

Structuur

Als samenwerkingsverband heeft LandschappenNL een verbindende rol, waarbij aansluiting met de provinciale organisaties op alle niveaus essentieel is: van medewerkers tot directie en bestuur dan wel Raad van Toezicht. Het handelen van de directeur wordt gevolgd door de Raad van Toezicht, waarbij twee momenten centraal staan: vóór het verslagjaar bij het bepalen van strategie, beleidsplan en begroting en vervolgens achteraf bij het goedkeuren van de jaarstukken. Daarbij is de Raad van Toezicht ook verantwoordelijk voor de benoeming van het bestuur en de externe accountant, waarvoor twee adviescommissies zijn: de remuneratiecommissie en de auditcommissie (zie bijlagen). De directeur wordt bijgestaan door de directeuren van de provinciale organisaties, die gezamenlijk en afzonderlijk met elkaar vergaderen in het DirecteurenBeraad en het Directeuren-RentmeestersOverleg.

Beleid

Het beleid van LandschappenNL is in de Strategische Agenda 2017-2022 op hoofdlijnen geformuleerd. De ambities van LandschappenNL worden beschreven, onderbouwd en in doelstellingen geformuleerd. Ieder jaar wordt er een jaarplan gemaakt met daarin de focuspunten voor het komende jaar. Jaarplannen worden in oktober ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht. Na afloop van het jaar wordt verantwoording afgelegd in het jaarverslag.

Risicomanagement

LandschappenNL is zich bewust van de financiële en juridische risico's die met haar activiteiten gepaard gaan. Met risicomanagement zetten wij ons ervoor in om deze risico's systematisch te bewaken, te beperken en te beheersen. Het afgelopen jaar heeft geen van de risico's zich voorgedaan.

Beleid

LandschappenNL deelt op het landelijke speelveld met verschillende partijen gemeenschappelijke belangen, zoals het behoud van waardevolle natuur en cultureel erfgoed en het tegengaan van de verrommeling van het landschap. Soms is er ook sprake van tegengestelde belangen, bijvoorbeeld in contact met particuliere grondeigenaren of agrarisch ondernemers. LandschappenNL kiest in die gevallen in beginsel voor een constructieve opstelling, want niemand is gebaat bij een regelrechte confrontatie. Vanzelfsprekend stellen wij waar nodig wel onze grenzen, om daarbij (nogmaals) te benadrukken waar LandschappenNL voor staat.

Financieel

De belangrijkste bron van inkomsten voor de werkorganisatie is de bijdrage van de provinciale organisaties. Een risico voor LandschappenNL is dat één of meer van deze organisaties 'omvalt' of niet meer aan zijn financiële verplichting kan voldoen. Om zware tijden bij een van de provinciale organisaties te kunnen overbruggen is een zo genaamde 'rode-knop'-procedure opgesteld. Mocht één van de provinciale organisaties failliet gaan, dan zal dit uiteindelijk consequenties voor de koepel hebben. De directeur van LandschappenNL vergadert periodiek met de directeurs van de provinciale organisaties (zie paragraaf over structuur). Zo informeren beide partijen elkaar regelmatig, ook over bedrijfsmatige zaken.

De jaarlijkse bijdrage van de Postcode Loterij die via LandschappenNL aan de provinciale organisaties wordt betaald is voor hen een belangrijke inkomstenbron. In 2015 is weer een contract van 5 jaar afgesloten. In 2018 is een midterm-evaluatie gepland, maar ook tussentijds zorgen we dat we de Postcode Loterij op de hoogte houden van onze activiteiten. De relatie met de Postcode Loterij is naar onze inschatting uitstekend. Als stichting houden we grip op de uitgaven door een planning- en controlcyclus die ervoor zorgt dat middelen worden toegekend op basis van goedgekeurde werkplannen. Dit systeem volgt bovendien gedurende het hele jaar de uitvoering van activiteiten en de besteding van middelen.

Verzekeringen

LandschappenNL bezit geen grond of onroerend goed; de materiële bezittingen bestaan uitsluitend uit de inventaris van het kantoorpand en die is verzekerd tegen brand en diefstal, inclusief eventuele gevolgschade. Voor de personeelsleden, eventuele stagiairs of zzp-ers is bovendien een werknemersschadeverzekering en voor de bestuursleden is een aansprakelijkheidsverzekering afgesloten. De Projectgroep Assurantiën beheert de verzekeringsportefeuille van de twaalf Landschappen en heeft sinds de start in 1996 al veel kosten gespaard door deze gezamenlijke aanpak.

Voorkomen van fraude

Functiescheiding, inkoopprocedures en een regeling voor mandatering zijn bedoeld om fraude te voorkomen.

Automatisering

Samen met een paar provinciale Landschappen maakt LandschappenNL gebruik van de diensten van een professionele aanbieder van automatisering. Hiermee borgen we de betrouwbaarheid en continuïteit van de kantoorautomatisering, evenals de digitale, fysieke en organisatorische beveiliging van het systeem.

Reputatierisico's

Een open en transparante handelswijze en berichtgeving zijn essentieel voor de geloofwaardigheid en reputatie van LandschappenNL. Wij communiceren daarom intern via diverse overlegcircuits, intranet en een E-nieuwsbrief, extern gebruiken we onze website en het jaarverslag om andere partijen te informeren.

Grondaankoop en staatsteun

In 2011 heeft de Europese Commissie goedkeuring verleend aan een nieuwe subsidieregeling voor natuurbeschermingsorganisaties, waaronder de provinciale Landschappen. Naar aanleiding van een door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) ingediende klacht oordeelde de Commissie eind 2015, dat de Staat de maatregel onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar dat de steun (nu achteraf) alsnog is goedgekeurd. De klacht is daarmee ongegrond verklaard. Zowel de VGG als de provinciale Landschappen en de vereniging Natuurmonumenten hebben - op verschillende gronden - in 2016 tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep aangetekend bij het Gerecht van de Europese Unie. In tegenstelling tot de Commissie zijn de Landschappen en Natuurmonumenten van mening dat natuurbeschermingsorganisaties niet kwalificeren als 'onderneming', en dat er daarom geen sprake was van staatssteun.

Eind 2018 heeft het Gerecht uitspraak gedaan en daarbij het besluit van de Commissie nietig verklaard. Belangrijk formeel punt daarbij was dat het Gerecht van oordeel is dat de Commissie had moeten kiezen voor een zogeheten formele onderzoeksprocedure voor afhandeling van de klacht van de VGG, en het onderzoek niet had kunnen afdoen in een informele onderzoeksprocedure.

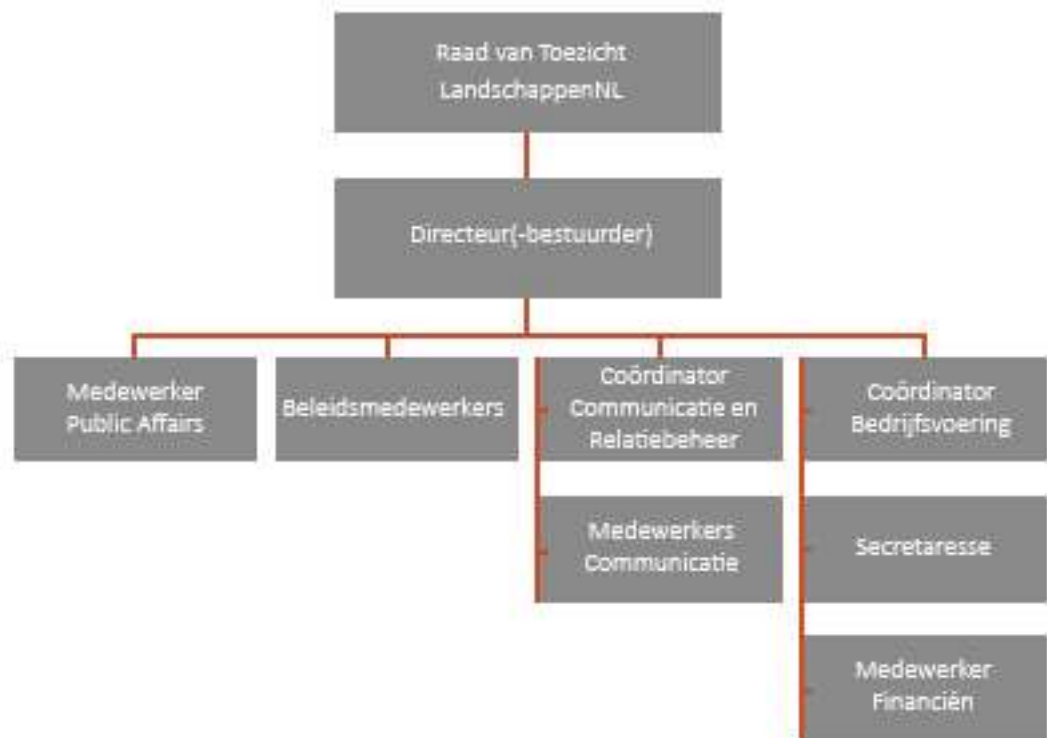
De provinciale Landschappen en de Vereniging Natuurmonumenten hebben daarop in december 2018 hoger beroep ingesteld bij het Hof van Justitie. Kern van het hoger beroep: het Gerecht had het beroep van de VGG niet ontvankelijk moeten verklaren, en de Commissie heeft haar onderzoek wel degelijk gedurende de informele procedure kunnen afronden. Deze procedure loopt momenteel nog, waarbij het nu wachten is op de (eventuele) verweren van andere partijen zoals de Commissie en de VGG en uiteindelijk de uitspraak van het Hof. Een datum voor deze uitspraak is nog niet bekend.

ANBI en CBF

Landschappen beschikt over een ANBI-status en is sinds juli 2018 ook erkend door het CBF in categorie C. Verder onderschrijft zowel de directeur-bestuurder als de Raad van Toezicht de code Goed Bestuur. Het jaarverslag inclusief de jaarrekening worden opgesteld conform de Richtlijn Rj650.

Werkorganisatie

Het team van de werkorganisatie bestaat uit elf medewerkers en wordt aangestuurd door de directeur. In 2018 was er sprake van een groot personeelsverloop: 25%. Op een team van 12 mensen is dat veel, maar in de praktijk gaat het om drie personen, met 'gewone' beweegredenen zoals een stap kunnen zetten in de loopbaanontwikkeling.

De organisatie bestond in 2018 uit 12 personen en 9,74 fte. De verhouding man-vrouw is iets verschoven en de gemiddelde leeftijd bedroeg op 31 december 49 jaar. De werknemers vallen onder de cao Bos en Natuur (ondernemingsdeel de Landschappen) en zijn daarop ingeschaald. Dit geldt ook voor de directeur, voor een toelichting, zie jaarrekening Overige toelichtingen-bezoldiging directie.

Arbeidsomstandigheden

Arbo, veiligheid en duurzaamheid zijn structurele aandachtspunten bij LandschappenNL. In 2017 is een aantal maatregelen genomen in het kader van het project Veiligheidszorg vanuit de Projectgroep Assurantiën. Verder was er een jaarlijkse herhaling van de BHV-cursus in samenspel met de andere organisaties op Landgoed Oostbroek. In de zomer is voor het voltallige personeel een cursus reanimeren georganiseerd. De risico-inventarisatie en -evaluatie wordt in 2019 geactualiseerd.

Ziekteverzuim

Het verzuim was in 2018 net als het jaar ervoor uitzonderlijk laag: slechts 0,4 %. Er was in het verslagjaar alleen sprake van kort verzuim.

Financiële resultaat

Het boekjaar 2018 is afgesloten met een negatief resultaat van 674k ten opzichte van een begroot resultaat van nul. In dit resultaat zijn onder andere de bestedingen opgenomen van het project Wilde Bijenlinie, terwijl de opbrengsten volledig in 2017 zijn verantwoord en toegevoegd aan de bestemmingsreserves. Het genormaliseerde resultaat wordt daarmee:

Resultaat 2018	€ 674.600 negatief
Besteding Wilde bijenlinie 2018	€ 905.751
Genormaliseerd resultaat 2018	€ 231.151 positief

Dit positieve resultaat wordt voornamelijk veroorzaakt door extra gegenereerde inkomsten en minder gemaakte kosten voor beheer en organisatie. Een uitgebreide toelichting staat uiteraard in de jaarrekening.

Financiële positie

De financiële positie van LandschappenNL is goed. De solvabiliteit (EV/VV)*100% is per 31 december 2018:

$(€ 2.313.141 / € 13.758.330) * 100\% = 16,8\%$.

Dit lijkt laag, maar zodra de bijdrage van de Postcode Loterij is doorbetaald aan de provinciale organisaties, verandert dit aanzienlijk:

$(€ 2.313.141 / € 258.330) * 100\% = 895\%$.

De liquiditeit van de organisatie per 31 december 2018 is:

$€ 16.066.796 / € 13.758.330 = 1,167$.

Dit betekent dat LandschappenNL goed in staat is om op korte termijn aan de betalingsverplichtingen te kunnen voldoen. Er is dus geen behoefte aan externe financiering.

Faciliteren

Het faciliteren van de onderlinge samenwerking is één van kerntaken van LandschappenNL. Insteek daarbij is dat onze rol tot méér dan de som der delen leidt: daartoe bieden wij een platform voor het organiseren en coördineren van overleg, besluitvorming en gezamenlijke projecten. Voorbeelden zijn het organiseren van themadagen voor kennisuitwisseling en landelijke projecten waar de provinciale organisaties facultatief aan kunnen deelnemen. Door de kosten en baten over de deelnemers te verdelen kan het samenwerkingsverband kostenneutraal opereren (zie in de jaarrekening onder het kopje Eén-op-één doorbelaste kosten/baten). LandschappenNL levert de personele inzet.

CAO

De VBNE faciliteert het Sociaal Overleg, het overleg waarin onder meer de cao-afspraken worden gemaakt. De Sociale partners Bos en Natuur bestaan uit de NVBE, AVIH, VLBO, FNV en CNV-vakmensen.

De Landschappen worden net als Natuurmonumenten en de FPG vertegenwoordigd door de Nederlandse Vereniging van Bos-Eigenaren (NVBE), de Landschapsbeheerorganisaties inclusief LandschappenNL door de Vereniging Landschapsbeheer Organisaties (VLBO).

Beide verenigingen zijn met een persoon namens de werkgevers vertegenwoordigd in het sociaal overleg en koppelen dit terug in het directeurenoverleg.

Het is in 2018 niet gelukt om tot nieuwe cao-afspraken te komen. Dit wordt in 2019 verwacht. Er is hard gewerkt aan het herschrijven van de teksten, maar de invoering ervan wacht op het cao-akkoord. Daarnaast is het functiehuis gemoderniseerd. Begin 2019 wordt een workshop voor de provinciale organisaties georganiseerd met uitleg over en het toepassen van de vernieuwde functieniveaumatrix en referentiefuncties.

Opheffing

Het bestuur van Landschapsbeheer Nederland heeft in 2018 het besluit genomen om de stichting per 1 mei 2018 op te heffen. Met het overdragen van alle werkzaamheden aan LandschappenNL en het blijven voorzien in de bestuurlijke ontmoeting en relatie met de provinciale Landschapsbeheerorganisaties, was dit een logisch besluit. De resterende middelen zijn teruggestort naar de provinciale organisaties en een bescheiden bedrag is aan LandschappenNL geschonken ter dekking van eventuele resterende/ toekomstige kosten. LandschappenNL is als bewaarder van de boeken, bescheiden en andere gegevensdragers van de stichting aangewezen.

Het bestuur van De12Landschappen heeft besloten de stichting in slaap te brengen. Ook voor De12Landschappen geldt dat, met het overdragen van alle werkzaamheden aan LandschappenNL en het blijven voorzien in zowel de bestuurlijke ontmoeting als de relatie met de provinciale Landschappen, dit een logisch besluit was. De resterende middelen zijn teruggestort naar de provinciale organisaties, een bescheiden bedrag is aan LandschappenNL geschonken ter dekking van eventuele resterende/ toekomstige kosten.

DEEL II Jaarrekening 2018

Inhoud

Inleiding	40
Balans per 31 december 2018	40
Staat van baten en lasten 2018	41
Grondslagen	43
Algemeen	43
Balans	43
Staat van baten en Lasten	44
Toelichting op de balans	46
Activa	46
Passiva	47
Toelichting op de staat van baten en lasten	52
Baten	52
LASTEN	55
Overige toelichtingen en ondertekening	61
Beloning bestuurders	61
Bezoldiging directie	61
Ondertekening van de jaarrekening	62
Vaststelling van de jaarrekening	62
Controleverklaring onafhankelijke accountant	62
Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat	62
Resultaatbestemming 2018	62
CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT	63

Inleiding

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving RJ650 fondsenwervende instellingen. Sinds 2016 is LandschappenNL aangewezen als ANBI en in 2018 is de CBF-erkenning verkregen.

De jaarrekening 2018 bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over het boekjaar 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Naast de continuïteitsreserve, zijn er vijf bestemmingsreserve en een algemene reserve. De uitkomst van de staat van baten en lasten, het resultaat, wordt bij bestuursbesluit over de reserves verdeeld.

In financieel opzicht is 2018 zeer goed verlopen. Dat klinkt raar: we sluiten het jaar namelijk af met een negatief resultaat van € 674k terwijl we in 2017 nog een positief resultaat van € 1.559k hadden. In het resultaat van 2018 zit echter onder andere de besteding aan het project Wilde Bijenlinie verwerkt, terwijl de opbrengsten van dit project volledig in 2017 zijn verantwoord en toegevoegd aan een bestemmingsreserve. Het resultaat wordt daarmee als volgt:

Resultaat 2018	€ 674.600 negatief
Besteding Wilde bijenlinie 2018	<u>€ 905.751</u>
Genormaliseerd resultaat 2018	€ 231.151 positief

Dit positieve resultaat wordt vooral veroorzaakt door extra gegenereerde opbrengsten en minder gemaakte kosten voor beheer en organisatie, onder andere als gevolg van personele wisselingen.

Het beleid van de stichting is er op gericht om een zo groot mogelijk deel van de totale baten te besteden aan de doelstelling. Het bestedingspercentage is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen tot de totale baten. Dit percentage kan van jaar tot jaar sterk fluctueren. Het is afhankelijk van een aantal slechts beperkt te beïnvloeden factoren. Het bestedingspercentage wordt namelijk sterk beïnvloed door het al dan niet afrekenen van projecten en eventuele extra bijdragen van de Postcode Loterij. Het opnemen van een vast percentage per jaar in het beleid is derhalve niet zinvol.

Bestedingspercentage	2018	2017	2016
	103%	90%	90%

Het kostenpercentage Beheer en administratie is de verhouding van de kosten voor Beheer en administratie tot de totale lasten. De kosten voor Beheer en administratie zijn kosten

die niet toe te rekenen zijn aan één van de doelstellingen. Het beleid van de stichting is erop gericht om deze kosten zo laag mogelijk te houden met een streefpercentage van maximaal 2%. Ook dit kostenpercentage is maar beperkt te beïnvloeden.

Kostenpercentage	2018	2017	2016
Beheer en administratie	0,82%	1,11%	1,211%

Het percentage wervingskosten is de verhouding van de wervingskosten tot de som van de geworven baten. LandschappenNL is geen fondsenwervende instelling in de zin dat wij een beroep doen op de 'publieke offervaardigheid'. Dit percentage is dan ook niet van toepassing op LandschappenNL.

Balans per 31 december 2018
(na verwerking van de resultaatsbestemming)

	31-12-2018	31-12-2017
ACTIVA		
Materiele vaste activa	4.674	2.877
Financiële vaste activa	<u>1</u>	<u>1</u>
	4.675	2.878
Vlottende activa	5.196	3.743
Vorderingen & overl. activa	7.369	5.817
Overige vorderingen	13.562.048	13.502.814
Debiteuren	221.250	190.522
Liquide middelen	<u>2.270.934</u>	<u>3.080.432</u>
	16.066.796	16.783.328
TOTAAL ACTIVA	16.071.471	16.786.207
PASSIVA		
Reserves		
Continuïteitsreserve	1.100.173	1.100.173
bestemmingsreserves	936.520	1.781.659
overige reserve	<u>276.448</u>	<u>105.909</u>
	2.313.141	2.987.741
Kortlopende schulden	13.758.330	13.798.466
TOTAAL PASSIVA	16.071.471	16.786.207

Staat van baten en lasten 2018

Baten	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Baten van loterijorganisaties			
Ontvangen bijdragen			
Postcode Loterij	13.500.000	13.500.000	13.500.000
Ontvangen projectbijdrage	25.000		1.755.000
	13.525.000	13.500.000	15.525000
Baten van subsidies overheden	15.125	pm	0
Baten organisaties zonder winstoogmerk	61.710	pm	0
Baten als tegenprestatie voor een prod/dienst	36.200	pm	28.277
Overige baten			
Opbrengst 1-op-1 doorbelaste kosten	656.370	pm	758.843
Opbrengst projecten	12.694	pm	14.364
Bijdrage prov.organisaties	1.267.900	1.267.900	1.292.600
Dividend Buitenleven	26.000	0	0
Overige opbrengsten	0		8.458
Inleg LBN	20.516	0	0
Inleg D12L	18.300	0	0
	2.001.780		
Som van de baten	15.639.815	14.767.900	17.357.542

Lasten	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Besteed aan doelstelling			
Doorbetaling bijdrage			
Postcode Loterij			
- kosten derden	13.500.000	13.500.000	13.500.000
- kosten eigen organisatie	0	0	0
<i>Subtotaal</i>	13.500.000	13.500.000	13.500.000
Beleidsbeïnvloeding en zichtbaar zijn			
- kosten derden	1.060.112	126.900	400.656
- kosten eigen organisatie	423.378	436.530	426.217
<i>Subtotaal</i>	1.483.490	563.430	826.873
Relatiebeheer, communicatie, PR			
- kosten derden	21.057	33.000	31.753
- kosten eigen organisatie	191.711	210.378	205.407
<i>Subtotaal</i>	212.768	243.378	237.160
Faciliteren en verbinden			
- kosten derden	771.775	65.000	854.878
- kosten eigen organisatie	212.323	218.575	213.411
<i>Subtotaal</i>	984.098	283.575	1.068.289
Werving	0	0	0
Kosten beheer en administratie	134.344	179.517	175.275
Som van de lasten	16.314.701	14.769.900	15.807.597
Saldo voor financiële baten en lasten	-674.886	-2.000	1.549.944
Saldo	286	2.000	2.632
Saldo van baten en lasten	-674.600	0	1.552.576

Grondslagen

Algemeen

Stichting LandschappenNL is gevestigd aan de Bunnikseweg 27 in De Bilt. De jaarrekening bevat de financiële informatie van een individuele rechtspersoon. De stichting heeft geen groepsmaatschappijen. Stichting LandschappenNL is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Utrecht, onder nummer 62560727.

Doelstelling

Voor het uitvoeren van de statutaire doelstelling, zijn de volgende vier aandachtsgebieden gedefinieerd:

- 1 – Doorbetaling Postcode Loterijgelden
- 2 – Beleidsbeïnvloeding en zichtbaar zijn
- 3 – Relatiebeheer, communicatie en PR ten behoeve van de provinciale organisaties
- 4 – Faciliteren, verbinden en versterken

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld en ingericht conform de Richtlijn Jaarverslaggeving Fondsenwervende Instellingen (RJ 650-13). Daarbij is onderscheid gemaakt naar de gedefinieerde doelstellingen.

De in de jaarrekening verwerkte begroting betreft de begroting zoals die door de Raad van Toezicht LandschappenNL is goedgekeurd 4 oktober 2017 met instemming van de directeuren van de provinciale organisaties.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Balans

Materiële vaste activa

Aanschaffingen en investeringen in inventaris, computers en installaties die nodig zijn voor de exploitatie, staan in dienst van de doelstellingen. De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele residuwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming. De stichting bezit geen terreinen of gebouwen.

Financiële vaste activa

Kapitaalbelangen in vennootschappen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd op kostprijs. Eventuele overige financiële vaste activa worden opgenomen tegen nominale waarde, voor zover noodzakelijk onder aftrek van een voorziening voor het risico van oninbaarheid.

Voorraad

Er wordt een voorraadadministratie gevoerd voor weidevogeluitgaven. De betreffende artikelen worden tegen historische kostprijs gewaardeerd op de balans. De kostprijs van verkopen wordt ten laste gebracht van de verkoopopbrengst.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorziening worden bepaald op basis van individuele beoordelingen van de vorderingen.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Indien middelen niet ter vrije beschikking staan, dan wordt hiermee bij de waardering rekening gehouden.

Voorzieningen

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de betreffende verplichtingen af te wikkelen.

Schulden

Onder schulden wordt verstaan de per balansdatum bestaande en vaststaande verplichtingen van LandschappenNL die gewoonlijk door betaling worden afgewikkeld.

Staat van baten en Lasten

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Baten van loterijorganisaties

De bijdrage van de Postcode Loterij is een optelsom van de bijdragen die voorheen door De12Landschappen en Landschapsbeheer Nederland werden ontvangen. Deze bijdrage wordt –conform historische verdeling- één op één doorbetaald aan de provinciale organisaties. De Landschappen ontvangen 1/12e van 11,25 miljoen en de Landschapsbeheerorganisaties 1/12e van 2,25 miljoen. Deze bijdrage wordt door de provinciale organisaties in hun jaarrekening verantwoord.

Bijdragen provinciale organisaties onder Overige baten

De provinciale organisaties betalen allen een gelijke bijdrage aan het samenwerkingsverband voor het uitvoeren van het jaarplan.

Saldo financiële baten en lasten

Onder deze categorie wordt het resultaat van de renteopbrengsten van de liquide middelen verantwoord.

Belastingen

De stichting is niet vennootschapsbelasting-plichtig en niet btw-plichtig, maar voert wel een btw-administratie voor de baten uit verkoop van product of dienst en de één op één doorbelaste kosten.

Toerekening

De kosten van de eigen organisatie worden naar rato van urenbesteding (schatting) doorbelast aan de aandachtsgebieden. Hierbij is de doorbetaling van de Postcode Loterij-gelden buiten beschouwing gelaten, aangezien dit op jaarbasis een verwaarloosbaar aantal uren betreft. In de berekening is uitgegaan van 12 personen, 9,74 fte. De toerekening is als volgt:

1 – Doorbetaling Postcode Loterijgelden	0 fte	0%
2 – Beleidsbeïnvloeding en zichtbaar zijn	4,3 fte	44%
3 – Relatiebeheer, communicatie en PR	1,9 fte	20%
4 – Faciliteren, verbinden en versterken	2,2 fte	22%
Beheer en administratie	1,4 fte	14%

Toelichting op de balans

Activa

Vaste activa

Materiële vaste activa	31-12-2018	31-12-2017
	€	€
Inventaris	3.633	3.633
Investerings	2.973	0
	<u>5.850</u>	<u>3.633</u>
Afschrijving boekjaar	-1.176	-756
Totaal	<u><u>4.674</u></u>	<u><u>2.877</u></u>

In 2018 zijn een paar investeringen in kantoormeubilair gedaan. Inventaris wordt in vijf jaar afgeschreven. In 2018 zijn geen desinvesteringen gedaan. Ook hebben geen overige waardeverminderingen en terugnemingen plaatsgevonden.

Financiële vaste activa	31-12-2018	31-12-2017
Deelneming	<u>1</u>	<u>1</u>

Op 31 december 2017 heeft de overdracht van 25 aandelen (25%) in de BV Buitenleven Vakanties plaatsgevonden van De12Landschappen naar LandschappenNL. De andere aandelen zijn in handen van Natuurmonumenten (25%) en Staatsbosbeheer (50%). De aandelen worden gewaardeerd op kostprijs.

Vlottende activa

	31-12-2018	31-12-2017
Vorraadtotaal	<u>5.196</u>	<u>3.743</u>

Eind 2018 is een aantal weidevogelmateriaal bijbesteld om voldoende voorraad bij aanvang van het weidevogelseizoen te hebben.

Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2018	31-12-2017
Vooruitbetaalde posten	10.136	7.224
Doorbelastingen	-	774
Doorbelasting NS Businesscard	-2.767	2.181
Totaal	<u><u>7.369</u></u>	<u><u>5.817</u></u>

De grootste post wordt gevormd door de vooruitbetaalde posten. Deze bestaat uit meerdere kleinere bedragen van abonnementen/licenties en dergelijke waarvan het opgenomen deel betrekking heeft op het volgende boekjaar.

Overige vorderingen

	31-12-2018	31-12-2017
Rentevordering	338	2.814
Overige vorderingen	13.561.710	13.500.000
Totaal	<u>13.562.048</u>	<u>13.502.814</u>

De grootste post wordt gevormd door de overige vorderingen. Deze bestaat uit de nog te ontvangen bijdrage van de Postcode Loterij. Dit bedrag komt uit de opbrengsten van de loterij uit 2018 en wordt doorgaans eind eerste kwartaal van het jaar er op uitgekeerd aan de beneficiënten.

Debiteuren

	31-12-2018	31-12-2017
Debiteuren	<u>221.250</u>	<u>190.522</u>

De post debiteuren is hoog aangezien veel kosten die worden doorbelast aan (een deel van) de provinciale organisaties aan het eind van het kwartaal/jaar zijn verstuurd. Het grootste gedeelte had te maken met de doorbelasting van de ICT-kosten. De andere posten hebben o.a. te maken met CMSi, de Week van het landschap, juridische ondersteuning en kosten voor de verhuisservice. Bij het opmaken van de jaarrekening is het grootste gedeelte reeds voldaan. Een voorziening dubieuze debiteuren is niet nodig geacht.

Liquide middelen

	31-12-2018	31-12-2017
Rabobank rekening courant 043	38.965	103.906
Rabobank spaarrekening 483	2.025.000	2.750.000
Rabobank rekening courant PrAss 649	1.969	6.525
Rabobank spaarrekening PrAss	205.000	220.000
Totaal	<u>2.270.934</u>	<u>3.080.432</u>

De liquide middelen betreffen rentedragende, vrij opneembare tegoeden bij banken. De stichting heeft geen beschikking over een kredietfaciliteit in rekening-courant.

Passiva

Continuïteitsreserve	31-12-2018	31-12-2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	1.100.173	1.132.633
Toename resultaat bestemming	0	0
	1.100.173	1.132.633
Afneming resultaat bestemming	0	-32.460
Stand per 31 december	<u>1.100.173</u>	<u>1.100.173</u>

De continuïteitsreserve is bedoeld als reserve bij onvoorziene omstandigheden en is daarom niet vastgelegd maar vrij beschikbaar. Volgens de VFI-richtlijn Reserves Goede Doelen kan hiervoor een reserve worden aangehouden van maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. Het bestuur en de Raad van Toezicht hebben bepaald dat de reserve 1x bedraagt. Onder kosten van de werkorganisatie wordt verstaan: kosten eigen personeel, huisvestingskosten, kantoor- en algemene kosten en kosten voor het faciliteren van de diverse gremia zoals Raad van Toezicht en directeuren.

Bestemmingsreserve PrAss	31-12-2018	31-12-2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	216.794	230.884
Toename	0	0
	216.794	230.884
Afneming	-8.601	-14.090
Stand per 31 december	208.193	216.794

De Projectgroep Assurantiën (PrAss) heeft alle verzekeringen van de twaalf Landschappen ondergebracht in een collectieve polis. Jaarlijks betalen de twaalf Landschappen een percentage van de premie aan de Projectgroep Assurantiën. Deze bijdrage wordt onder andere aangewend om de coördinator van de projectgroep te betalen en om steekproefsgewijs taxaties te (laten) doen van verzekerde objecten en het apparaat te onderhouden. Het resultaat komt ten laste/gunste van de bestemmingsreserve. Gezien de bestemming is de reserve gemaximeerd op 250.000. Met ingang van 1 januari 2016 is de Bestemmingsreserve PrAss volledig overgedragen aan LandschappenNL, met behoud van de doelstelling en het voorbehoud dat bij liquidatie de reserve terugvloeit naar de oorspronkelijke inlegger(s). De afname is het resultaat van de activiteiten in 2017.

Bestemmingsreserve Klinkenbergh	31-12-2018	31-12-2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	51.740	51.740
Toename	0	0
	51.740	51.740
Afneming	-10.000	0
Stand per 31 december	41.740	51.740

Deze reserve is bedoeld om eens per drie jaar een prijs (€ 10.000) en een penning uit te reiken aan een persoon die opmerkelijke prestatie heeft verricht op het gebied van natuur, landschap en erfgoed. Met ingang van 1 januari 2016 is de Bestemmingsreserve Klinkenberghfonds overgedragen aan LandschappenNL, met behoud van de doelstelling en het voorbehoud dat bij liquidatie de reserve terugvloeit naar de oorspronkelijke inlegger(s).

Bestemmingsreserve Projecten	31-12-2018	31-12-2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	19.908	19.908
Toename	15.397	0
	35.305	19.908
Afneming	0	0
Stand per 31 december	35.305	19.908

Deze bestemmingsreserve bevat voor een aantal gespecificeerde projecten gereserveerde gelden, zoals Natuurwerkdag, Foodwalks en Leestekens van het Landschap. In 2018 werden hier geen onttrekkingen aan gedaan, wel een toevoeging.

Bestemmingsreserve Wilde Bijenlinie	31-12-2018	31-12-2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	1.493.217	0
Toename	25.000	1.493.217
	1.493.217	1.493.217
Afneming	905.751	0
Stand per 31 december	612.466	1.493.217

Deze bestemmingsreserve is voor het Postcode Loterij project 'De Wilde Bijenlinie'. LandschappenNL is samen met de provinciale organisaties en een aantal externe partijen aan de slag met de realisatie van de Wilde Bijenlinie. De Wilde Bijenlinie verbindt nieuwe en bestaande leefgebieden voor wilde bijen in heel Nederland. De onttrekking is conform begroting van het project. In april is meegedaan aan het programma Bestemming en daar is een extra bijdrage van 25.000 uit voortgekomen. Dit geld is toegevoegd aan het project. Het project loopt tot en met 2019.

Bestemmingsreserve nagekomen kosten LBN / D12L	31-12-2018	31-12-2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	0	0
Toename	38.816	0
	38.816	0
Afneming	0	0
Stand per 31 december	38.816	0

Bij het opheffen van de stichting Landschapsbeheer Nederland per 1 mei 2018 is afgesproken dat een gedeelte van de resterende middelen zou worden geschonken aan LandschappenNL ter dekking van eventuele resterende/toekomstige kosten. LandschappenNL treedt op als gegevensbewaarder boeken en bescheiden. Het bestuur van De12Landschappen heeft besloten de stichting te laten slapen; er is een bedrag aan LandschappenNL gegeven om in de komende jaren zaken aangaande

De12Landschappen te kunnen betalen. De12Landschappen heeft geen eigen middelen meer.

Algemene reserve	31-12-2018	31-12-2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand per 1 januari	105.909	0
Toename	170.539	105.909
	276.448	105.909
Afneming	0	0
Stand per 31 december	276.448	105.909

Na de bestemming van het resultaat resteert een saldo van 170.539 die in de algemene reserve terechtkomt. De intentie is om een deel van deze reserve terug te storten naar de provinciale organisaties.

Kortlopende schulden	31-12-2018	31-12-2017
Totaal crediteuren	86.124	61.824

De post crediteuren omvat veel verschillende posten: onder andere kosten die te maken hebben met de ICT van een aantal provinciale organisaties en LandschappenNL, loonbelasting, juridische kosten en NS businesskaarten.

Omzetbelasting	31-12-2018	31-12-2017
Aangifte vierde kwartaal	31.480	35.802
Suppletie volgend jaar	0	0
Totaal belastingen	31.480	35.802

De post belastingen wordt gevormd omdat veel kosten die worden doorbelast aan (een deel van) de provinciale organisaties aan het eind van het kwartaal/jaar zijn verstuurd.

Salarissen en sociale lasten	31-12-2018	31-12-2017
Loonheffing	18.676	21.656
Pensioenpremie	15.539	15.234
Overige sociale lasten	3.654	545
Reservering vakantiegeld	22.786	29.617
Reservering verlofuren	15.591	18.184
Totaal salarissen en sociale lasten	76.246	85.236

Overige kortlopende schulden

	31-12-2018	31-12-2017
Te verwachten kosten	62.450	86.509
Vooruit gefactureerd	2.000	21.617
Tussenrekening creditcard	0	1.277
Nog te betalen posten	13.500.030	13.500.000
Totaal Overige kortlopende schulden	13.564.480	13.609.404

De te verwachten kosten omvatten o.a. de kosten voor de jaarrekeningcontrole, de ICT-kosten van december en de laatste kosten voor een herziening van de functiebeschrijvingen in de cao Bos en Natuur. Vooruit gefactureerd betreffen de landelijke dag Natuur in het Boerenland. De nog te betalen posten betreft de doorbetaling aan de provinciale organisaties van de in 2019 te ontvangen bijdrage van de Postcode Loterij over de loterijinkomsten uit 2018 en een ledenbijdrage van een provinciaal Landschap dat per abuis bij LandschappenNL terecht is gekomen.

Stichting LandschappenNL heeft ultimo 31-12-2018 de volgende verplichtingen:

	Schuld < 1 jr	Schuld >1 en <5 jr	Schuld > 5jr
Huurverplichting pand Incl. servicekn en GWL	28.000	0	0
Energiecontract gas	1.650	200	
Leaseverplichting kopieermachine	4.300	0	0
Leaseverplichting auto	8.400	4.200	0

Toelichting op de staat van baten en lasten

Baten

Baten van loterijorganisaties

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Ontvangen bijdragen			
Postcode Loterij	13.500.000	13.500.000	13.500.000
Ontvangen projectbijdrage	25.000		1.755.000
	<u>13.525.000</u>	<u>13.500.000</u>	<u>15.525000</u>

Dit betreft de ontvangen bijdrage van de Postcode Loterij. De oorsprong van dit bedrag zit in de voorheen afzonderlijke bijdragen aan De12Landschappen (11,25 miljoen) en Landschapsbeheer Nederland (2,25 miljoen). Deze beide bedragen worden in gelijke delen volledig verdeeld over de provinciale organisaties (voor verdere uitleg, zie lasten). De ontvangen projectbijdrage is voor het project De Wilde Bijenlinie. Zie ook toelichting op de balans, bestemmingsreserves.

Baten van subsidies overheden

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Subsidie	15.125	0	0

LandschappenNL was in 2018 trekker van het programma 'Kracht van de groene vrijwilliger'. Samen met het ministerie van Economische Zaken, SoortenNL, BoerenNatuur en IVN hebben wij een impuls gegeven aan de inzet van vrijwilligers voor de instandhouding van natuur en landschap. De subsidie is afkomstig van het ministerie van EZ. Het programma is in 2018 afgerond en heeft geleid tot een actieplan Groene vrijwilliger. Ook hierbij is LandschappenNL betrokken.

Baten van andere organisaties zonder winstoogmerk

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Baten ander organisaties	61.710	pm	0

LandschappenNL is begin 2018 gestart met een herziening van de referentiefuncties in de cao Bos en Natuur ondernemingsdeel de Landschappen. Dit onderzoek wordt grotendeels zelf gefinancierd, maar wordt voor een deel (11k) gesubsidieerd uit het fonds Colland arbeidsmarktbeleid. Een andere toezegging is ontvangen van het Prins Bernhard Cultuurfonds voor het project Leestekens van het Landschap (50k). Beide projecten worden begin 2019 afgerond.

Baten als tegenprestatie voor een product of dienst

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Opbrengst uren derden	35.364	pm	20.888
Opbrengst congres	0	0	5.909
Resultaat publicaties en administratieve dienstverl.	836	Pm	1.480
	<u>36.200</u>	<u>0</u>	<u>28.277</u>

De opbrengst uren voor derden betreffen onder andere opdrachten van BIJ12 tot auditing van certificering. Daarnaast betreft het verschillende opdrachten voor BoerenNatuur, een bijdrage aan een masterclass, een opdracht voor Provincie Zuid-Holland. De omzet publicaties betreft de bruto winst op de verkoop van weidevogelmateriaal.

Overige baten

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Bijdrage prov.organisaties	1.267.900	1.267.900	1.292.600
Opbrengst 1-op-1			
doorbelaste kosten	656.370	pm	758.843
Opbrengst projecten	12.694	pm	14.364
Dividend Buitenleven	26.000	0	0
Overige opbrengsten	0		8.458
Inleg LBN	20.516	0	0
Inleg D12L	18.300	0	0
	<u>2.001.780</u>	<u>1.267.900</u>	<u>2.074.265</u>

De overige baten bestaan uit een diversiteit aan posten die hieronder afzonderlijk worden toegelicht.

Bijdrage provinciale organisaties

De kosten voor het uitvoeren van het jaarplan van LandschappenNL worden volledig betaald door de provinciale organisaties Landschapsbeheer en Landschappen. De organisaties betalen dezelfde bijdrage. De gefuseerde organisaties betalen het dubbele.

Opbrengsten van één op één doorbelaste kosten

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Juridische ondersteuning	46.391		34.206
NMLAN kosten	0		88.561
Gezamenlijke ICT kosten	339.103		348.949
CMSi kosten	138.122		164.724
Bijdrage VBNE	67.532		66.071
PostNL verhuisservice	4.122		6.307
Week vh landschap	10.639		10.368
Natuurdatabank NDFF	24.793		30.000
Overige doorbelastingen	25.668		9.658
	<u>656.370</u>	<u>pm</u>	<u>758.844</u>

De **opbrengsten van één op één doorbelaste kosten** zijn voor projecten/activiteiten waar de provinciale organisaties facultatief aan kunnen deelnemen. De kosten worden voorgeschoten door LandschappenNL en doorberekend aan de deelnemende organisaties. Van een aantal posten is vooraf geen inschatting te maken, daarom wordt de totale post "pm" opgenomen. Het netto resultaat van al deze activiteiten is "0".

Opbrengst projecten

Voor de landelijke Natuurwerkdag op de eerste zaterdag van november, wordt naast eigen middelen ook een bijdrage aan partnerorganisaties gevraagd. Dit jaar heeft alleen Staatsbosbeheer bijgedragen. De andere helft betreft doorbelaste kosten aan deelnemende provinciale organisaties voor een bedank-presentje aan de deelnemers.

Inleg Landschapsbeheer Nederland / De12Landschappen

Bij het opheffen van de stichting Landschapsbeheer Nederland per 1 mei 2018 is afgesproken dat een gedeelte van de resterende middelen zou worden geschonken aan LandschappenNL ter dekking van eventuele resterende/toekomstige kosten. LandschappenNL treedt op als gegevensbewaarder boeken en bescheiden. Deze inleg moet als baten worden verantwoord.

Het bestuur van De12Landschappen heeft besloten de stichting te laten slapen; er is een bedrag aan LandschappenNL gegeven om in de komende jaren zaken aangaande De12Landschappen te kunnen betalen. De12Landschappen heeft geen eigen middelen meer.

Saldo financiële baten en lasten

Dit betreft de rentebaten over 2018.

LASTEN

Toelichting bestedingen

	Besteed aan aandachtsgebieden						Totaal realisatie 2018	Totaal begroot 2018	Totaal realisatie 2017
	1. Doorbetaling Postcode Loterijgelden	2. Beleidsbeïn- vloeding en zichtbaar zijn	3. Marketing, communicatie en PR	4. Faciliteren, verbinden, versterken	Werving	Beheer en administratie			
Afdrachten aan verbonden organisaties	13.500.000	-	-	-	-	-	13.500.000	13.500.000	13.500.000
Kosten derden	-	1.060.112	21.057	771.775	-	-	1.852.944	224.900	1.287.287
Personeelskosten	-	371.723	168.321	186.418	-	117.953	844.414	919.000	886.932
Huisvestingskosten	-	17.459	7.906	8.756	-	5.540	39.660	41.500	37.549
Kantoor- en algemene kosten	-	34.197	15.485	17.150	-	10.851	77.682	84.500	95.829
Afschrijving en rente									
Totaal	13.500.000	1.483.490	212.768	984.098	0	134.344	16.314.701	14.769.900	15.807.597

Per aandachtsgebied is een bedrag opgenomen voor kosten derden en kosten voor de eigen organisatie. De kosten derden betreffen alle kosten van de bijbehorende projecten. De kosten van de eigen organisatie worden naar rato van urenbesteding doorbelast aan de aandachtsgebieden. Deze kosten worden bij de Grondslagen toegelicht.

*LandschappenNL heeft geen wervingskosten gerealiseerd. Het percentage wervingskosten ten opzichte van de baten bedraagt 0%.

Het totaal van de bestedingen aan doelstellingen ten opzichte van de gerealiseerde baten betreft 103 %. Als we de bijdrage van de Postcode Loterij buiten beschouwing laten bedraagt dit 125 %.

Lasten besteed aan aandachtsgebieden

Aandachtsgebied 1 – Doorbetaling Postcode Loterijgelden

De ontvangen bijdrage van € 13,5 miljoen van de Postcode Loterij wordt –conform historische verdeling– één op één doorbetaald aan de provinciale organisaties. De Landschappen ontvangen 1/12e van € 11,25 miljoen en de Landschapsbeheerorganisaties 1/12e van € 2,25 miljoen. Deze bijdrage wordt door de provinciale organisaties in hun jaarrekening verantwoord. In de nieuwe RJ650 dienen beneficiënten de bate te verantwoorden in het jaar dat deze is toegezegd. De ontvangst en dus ook doorbetaling van de Loterijbijdrage over 2018 wordt feitelijk pas in 2019 gerealiseerd.

Aandachtsgebied 2 – Beleidsbeïnvloeding en zichtbaar zijn

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Politieke en bestuurlijke zichtbaarheid	22.624	25.000	32.798
Europa en internationaal	2.606	10.000	10.535
Natuurwerkdag	49.382	40.000	42.391
Symposium landschap	21.399	11.000	10.192
Extern jaarverslag	3.808	7.500	5.737
Programma burgerbetrokkenheid	4.015	5.000	2.070
Diverse projecten	3.532	13.400	4.386
Actualiteiten	12.392	15.000	25.938
Leestekens van het landschap	34.603	0	0
Kosten Wilde Bijenproject	905.751	pm	261.783
	1.060.112	126.900	395.830

De meeste activiteiten en projecten zijn binnen de begroting gerealiseerd. Tegenover de extra uitgaven van de Natuurwerkdag staan inkomsten waarmee het uiteindelijke budget binnen de begroting is gebleven. Het symposium is wat duurder uitgevallen; enerzijds omdat het gecombineerd is met de festiviteiten rondom de uitreiking van de Klinkenbergprijs en anderzijds vanwege de unieke locatie (Vliegbasis Soesterberg). Van de diverse projecten was begroot dat wij een symposium over Groen en gezondheid zouden organiseren. Dit is een diner pensant geworden waardoor de kosten veel lager uitvielen. Niet in de begroting zaten de kosten voor de projecten Leestekens van het landschap en de Wilde Bijenlinie. Deze kosten worden gedekt door een bijdrage van het Prins Bernhard cultuurfonds en de bestemmingsreserve Wilde Bijenlinie.

Aandachtsgebied 3 – Marketing, communicatie en PR ten behoeve van de provinciale organisaties

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Relatiebeheer fondsen	33	1.000	55
Communicatieplan NPL	276	8.000	10.686
Planontwikkeling Postcode loterij	2.767	4.000	4.825

Promotie profilering advertenties	17.984	20.000	21.013
	<u>21.057</u>	<u>33.000</u>	<u>36.579</u>

De activiteiten die onder deze doelstelling vallen omvatten vooral personele inzet. Er is wederom veel geïnvesteerd (qua ureninzet) in digitale media. Het relatiebeheer met de Postcode Loterij, o.a. communicatieplan, is met name een tijdsinvestering. Dit brengt een verschuiving in kosten te weeg ten opzichte van begroting. De investering zit in uren deze staan pm in de begroting.

Aandachtsgebied 4 – Faciliteren, verbinden en versterken

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Facilitering	70.804	65.000	81.945
Één-op-één doorbelaste kosten	656.371		758.843
Saldo Projectgroep Assurantiën	8.601		14.090
Doorbetaling dividend Buitenleven	26.000		0
Klinkenberghprijs	10.000		0
	<u>771.775</u>	<u>65.000</u>	<u>854.878</u>

De kosten derden van aandachtsgebied Faciliteren bestaat uit een diversiteit aan posten die hieronder afzonderlijk worden toegelicht.

Facilitering

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Operationele facilitering	14.691	15.000	14.163
Database boerenlandvogels	3.552	5.000	4.191
Interne communicatie	15.564	9.500	9.347
Cao gerelateerde kosten	15.936	3.500	31.449
Meetnet	14.000	14.000	14.000
Themadagen	5.537	8.000	8.795
Impact	1.525	10.000	0
	<u>70.804</u>	<u>65.000</u>	<u>81.945</u>

Een belangrijk onderdeel van facilitering is het regelen van vergaderingen en bijeenkomsten voor de provinciale organisaties. Het gaat hierbij om een aantal vaste gremia, maar bijvoorbeeld ook themabijeenkomsten. Het totale budget wordt iets overschreden; binnen de verschillende posten zijn wat verschuivingen geweest. De grootste afwijking lijkt te zitten bij de cao-kosten. Hierin zit een staartje van de kosten voor de herziening van de referentiefuncties in de cao Bos en Natuur, ondernemingsdeel de Landschappen. Voor dit onderzoek is echter ook een subsidietoezegging van Colland ontvangen (11k).

Eén op één doorbelaste kosten

Voor een overzicht van deze kosten verwijzen we naar de toelichting op de baten eerder dit verslag. Deze kosten worden allemaal doorbelast waardoor het netto resultaat van de afzonderlijke posten feitelijk nul is. Het betreft activiteiten waar een deel van de provinciale organisaties –facultatief- aan deel kan nemen. De kosten worden omgeslagen over de deelnemers. In sommige gevallen (zoals bij de ICT-kosten) is LandschappenNL ook zelf deelnemer. De eigen kosten worden verantwoordt bij de uitvoeringskosten eigen organisatie.

Saldo Projectgroep Assurantiën

De projectgroep Assurantiën beheert de verzekeringsportefeuille van de twaalf Landschappen. Landschappen betalen een jaarlijkse fee die onder andere wordt aangewend om de coördinator van de projectgroep te betalen en om experts in te schakelen om ons bij bepaalde zaken bij te staan, zoals bijvoorbeeld brandveiligheid en asbest. De baten bedroegen € 24.992, de lasten € 33.594. Het saldo van € 8.601 wordt onttrokken aan de reserve.

Wervingskosten

Aangezien LandschappenNL vooralsnog geen fondsen werft en daarmee geen beroep doet op de publieke offervaardigheid, zijn er geen wervingskosten.

Kosten beheer en administratie

Een deel van de kosten eigen organisatie betreft kosten voor beheer en administratie. Dit betreft de kosten van secretariaat, financiële administratie en directie. Op basis van salariskosten die hier aan toegerekend kunnen worden zijn de overige kosten eigen organisatie naar rato verdeeld over de doelstellingen en over de beheer en administratiekosten. Zie ook paragraaf Toerekening eerder in dit verslag.

Specificatie uitvoeringskosten eigen organisatie

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Personeel	844.414	919.000	886.932
Huisvestingskosten	39.660	41.500.	37.549
Bureau en organisatiekosten	55.979	64.000	58.997
Overige algemene kosten	21.703	20.500	36.833
	961.757	1.045.000	1.020.310

De uitvoeringskosten eigen organisatie worden hierna afzonderlijk toegelicht.

Personeel

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Salaris	579.237	614.000	591.395
Sociale lasten	90.805	101.000	90.267
Pensioenlasten	87.065	87.000	88.222
Reiskosten woon-werk	17.509	18.000	19.958
Ziekengeldverzekering	18.210	18.000	17.899
Studie/opleiding	4.462	10.000	5.572
Inhuur personeel	21.278	40.000	40.039
Overige personeelskosten	7.200	7.000	9.193
Reservering verlofuren	-2.592	0	3.005
Reis- en verblijfkosten	21.155	24.000	
	<u>844.414</u>	<u>919.000</u>	<u>886.932</u>

In 2018 is er verloop binnen het personeel geweest. Dit betekent dat de salariskosten in 2018 significant lager uitvielen dan begroot. Dit werkt door op diverse andere posten. Daarnaast is veel minder gebruik gemaakt van inhuur van extern personeel.

Huisvestingskosten

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Huur	26.058	27.000	25.605
Servicekosten / GWL	13.279	12.500	10.887
Overige huisvestingskosten	323	2.000	1.056
	<u>39.660</u>	<u>41.500</u>	<u>37.549</u>

De huur en servicekosten zijn conform begroting gerealiseerd.

Bureau- en organisatiekosten

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
ICT-kosten, incl afschrijving	24.613	25.000	26.858
Kantoor, drukwerk, porto			
telefoon, kopieer	13.140	19.500	13.580
Abonnementen, literatuur	2.663	2.500	2.357
Verzekeringen	4.722	2.000	2.600
CBF-keur	1.269	4.000	3.000
Bestuurskosten	1.731	1.500	3.840
Representatiekosten	3.903	2.000	2.594
Overige bureau- en organisatiekosten	3.887	7.500	3.258
	<u>55.979</u>	<u>64.000</u>	<u>58.997</u>

De totale kosten voor bureau en organisatie zijn lager dan begroot. Dit verschil wordt door diverse kleine posten veroorzaakt.

Overige algemene kosten

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Accountantskosten/advies	21.357	20.000	36.509
Kosten rente bank	346	500	323
	<u>21.703</u>	<u>20.500</u>	<u>36.833</u>

Kosten zijn conform begroting.

Overige toelichtingen en ondertekening

Beloning bestuurders

De leden van de Raad van Toezicht van LandschappenNL ontvangen geen bezoldiging. Ook zijn aan de bestuursleden geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. Aan geen van de leden zijn in 2018 reiskostendeclaraties uitbetaald.

Bezoldiging directie

De werkorganisatie van LandschappenNL wordt geleid door een directeur-bestuurder. De inschaling is één op één overgenomen van de oorspronkelijke werkgever. LandschappenNL neemt deel aan de Raam CAO Bos & Natuur en heeft een eigen ondernemersdeel met de bijbehorende salaristabellen. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt LandschappenNL de 'Regeling beloning directeuren van goede doelen ten behoeve van besturen en raden van toezicht'. Deze regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij LandschappenNL vindt plaats door de RemuneratieCommissie/de Raad van Toezicht. Dit leidt tot een zogenaamde BSD-score van 415 punten met een maximaal jaarinkomen van 114.247 (1 fte/12 mnd.).

De voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomens van de directie bedroegen (2018 in EUR/1fte/12mnd) EUR 103.325. Deze beloning blijft binnen het maximum van EUR 114.247.

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen, en de overige beloningen op termijn bleven (voor de directeur, met een bedrag van EUR 135.535) binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag van EUR 187.000 per jaar. De belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

Dienstverband	Directeur	
	Onbepaalde tijd	Onbepaalde tijd
	Full time (37)	Full time (37)
Uren		
Periode	2018	2017
Bezoldiging		
Brutoloon	95.716	94.606
Vakantiegeld	7.609	7.488
Eindejaars inkomen/variabel jaarinkomen	n.v.t	n.v.t.
Jaarinkomen directeur	103.325	102.094
SV lasten werkgever	10.993	10.455
Belastbare vergoeding/bijstelling auto	4.052	4.111
Pensioenlasten werkgever	7.034	6.913
Pensioen Excedent	10.131	9.743
	135.535	133.316

Ondertekening van de jaarrekening

De jaarrekening is opgesteld door de directie van de stichting.

De Bilt, 03 april 2019,
Dr. ir. H.H. Bartelink, directeur-bestuurder

Vaststelling van de jaarrekening

De jaarrekening is vastgesteld door de Raad van Toezicht van de stichting.

De Bilt, 3 april 2019,
Dhr. J. Vos, vice- voorzitter

Controleverklaring onafhankelijke accountant

Hiervoor wordt verwezen naar de hierna opgenomen verklaring.

Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat

In artikel 15 van statuten van de stichting staan de reglementen met betrekking tot het opstellen van de jaarrekening.

Resultaatbestemming 2018

De jaarrekening 2018 is goedgekeurd in de vergadering van de Raad van Toezicht gehouden op 3 april 2019. De Raad van Toezicht heeft de resultaatbestemming vastgelegd conform het besluit van de directeur-bestuurder.

De directeur-bestuurder heeft besloten het resultaat voor een groot deel te onttrekken aan bestemmingsreserves en het restant toe te voegen aan het eigen vermogen, conform onderstaand overzicht.

Reserves

Continuïteitsreserve	0
Bestemmingsreserve PrAss	-8.601
Bestemmingsreserve Klinkenbergh	-10.000
Bestemmingsreserve Projecten	+15.397
Bestemmingsreserve Wilde Bijenlinie	-880.751
Bestemmingsreserve LBN/D12L	+38.816
Algemene reserve	+170.539
	-674.600

Dit besluit is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Directeur-Bestuurder en de Raad van Toezicht van Stichting LandschappenNL

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2018

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting LandschappenNL te de Bilt gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting LandschappenNL per 31 december 2018 in overeenstemming met de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 "Fondsenwervende instellingen".

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting LandschappenNL zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag 2018;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De Directeur-Bestuurder is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende instellingen”.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN DE DIRECTEUR-BESTUURDER EN DE RAAD VAN TOEZICHT VOOR DE JAARREKENING

De Directeur-Bestuurder is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 “Fondsenwervende instellingen”. In dit kader is de Directeur-Bestuurder verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de Directeur-Bestuurder noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de Directeur-Bestuurder afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet de Directeur-Bestuurder de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de Directeur-Bestuurder het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De Directeur-Bestuurder moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening.
- Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de Raad van Toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Breda, 3 april 2019

MAZARS N.V.

w.g. drs. D.J. Han RA

Bijlagen

Begroting 2019

Goedgekeurd in de vergadering van de Raad van Toezicht op 3 oktober 2018.

Baten						2019	2018	2017
rubriek						Begroot	Begroot	Realisatie
Baten als tegengprestatie voor de levering van prod/dienst								
Opbrengst uren voor derden						pm	pm	20.888
Opbrengst congres						pm	pm	5.909
Resultaat publicaties / admin dienstverlening						pm	pm	1.480
TOTAAL BATEN ALS TEGENPRESTATIE						0	0	28.277
Baten loterijorganisaties								
Ontvangen bijdrage PostcodeLoterij						13.500.000	13.500.000	13.500.000
Ontvangen projectbijdrage Postcode Loterij						pm	pm	1.755.000
TOTAAL BATEN LOTERIJORGANISATIES						13.500.000	13.500.000	15.255.000
Overige baten								
Opbrengst 1-op-1 doorbelaste kosten						pm	pm	758.844
Opbrengst Natuurwerkdag + Projecten						pm	pm	14.364
Bijdrage provinciale organisaties						1.285.500	1.267.900	1.292.600
Overige opbrengsten						pm	pm	8.458
TOTAAL OVERIGE BATEN						1.285.500	1.267.900	2.074.266
SOM VAN DE BATEN						14.785.500	14.767.900	17.357.543
Kosten								
rubriek	0. Postcode Loterij	A. Zichtbaarheid etc.	B. Fondsenwerving, etc	C. Faciliteren, etc	Beheer en admin.	2019 Begroot	2018 Begroot	2017 Realisatie
Uitvoeringskosten eigen organisatie								
Totaal personeel	-	402.172	161.832	231.342	112.154	907.500	895.000	865.550
Reis- en verblijfkosten	-	8.863	3.567	5.098	2.472	20.000	24.000	21.382
Totaal huisvestingskosten	-	18.613	7.490	10.707	5.191	42.000	41.500	37.548
Totaal bureau- en organisatiekosten	-	28.473	11.458	16.379	7.940	64.250	64.000	58.997
Totaal overige algemene kosten	-	9.085	3.656	5.226	2.534	20.500	20.500	36.832
TOTAAL UITVOERINGSKOSTEN EIGEN ORGANISATIE	-	467.206	188.001	268.752	130.291	1.054.250	1.045.000	1.020.309
Lasten besteed aan doelstelling								
Doorbetaling bedragen Postcode Loterij	13.500.000					13.500.000	13.500.000	13.500.000
Zichtbaarheid, beleidsbeïnvloeding en relatiebeheer		133.500				133.500	126.900	138.872
Fondsenwerving, accountmanagement en marketing			34.250			34.250	33.000	31.754
Faciliteren, verbinden en versterken				65.500		65.500	65.000	81.945
TOTAAL LASTEN BESTEED AAN DOELSTELLING	13.500.000	133.500	34.250	65.500	-	13.733.250	13.724.900	13.752.571
Overige lasten								
1-op-1 doorbelaste kosten				pm		pm	pm	758.844
Resultaat Projectgroep Assurantien				pm		pm	pm	14.090
Bijenlinie project (looptijd t/m 2019)				pm		pm	pm	261.783
TOTAAL OVERIGE LASTEN	-	-	-	-	-	-	-	1.034.717
SOM VAN DE LASTEN						13.500.000	600.706	222.251
						334.252	130.291	14.787.500
						14.769.900	15.807.597	

Overzicht Raad van Toezicht LandschappenNL

Dhr. mr. A. van der Meer (voorzitter) Benoemd op 30-12-2015, kan twee maal voor 5 jaar worden herbenoemd. De termijn bestuurslidmaatschap It Fryske Gea loopt af per juni 2020.

(Neven)functies:

Voorzitter bestuur Vereniging It Fryske Gea
Voorzitter bestuur De12Landschappen
Senior rechter A in de rechtbank Nood-Nederland, afdeling privaatrecht
Secretaris Vereniging Spavo
Secretaris Stichting Munt & Penningenkabinet
Secretaris Stichting Spavo Fonds
Lid van de Raad van Toezicht van de stichting Elann/ROS

Dhr. A. Flierman Benoemd op 05-06-2018, kan twee maal voor 5 jaar worden herbenoemd. De termijn lidmaatschap Raad van Toezicht Landschap Overijssel loopt af per oktober 2024.

(Neven)functies:

Voorzitter Bestuur Nederlands Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO);
Lid, tevens eerste ondervoorzitter, van de Eerste kamer der Staten Generaal;
Voorzitter Raad van Toezicht Landschap Overijssel;
Voorzitter Raad van Toezicht Santiz, ziekenhuizen Achterhoek (Gld)
Lid Raad van Commissarissen Cogas NV
Lid Raad van Toezicht Nuffic

Dhr. H.E. Waalkens Benoemd op 05-04-2017, kan twee maal voor 5 jaar worden herbenoemd. De termijn bestuurslidmaatschap Landschapsbeheer Groningen loopt uiterlijk af per 28-06-2023.

(Neven)functies:

Bestuurslid Landschapsbeheer Groningen
Lid Raad van Toezicht Natuur en Milieufederatie Groningen
Voorzitter Stichting Landschap Oldambt

Mw. A. Edelenbosch Benoemd op 30-12-2015, kan twee maal 5 jaar worden herbenoemd. De termijn lidmaatschap Raad van Toezicht Het Drentse Landschap loopt af per 31-10-2019.

(Neven)functies:

Voorzitter Raad van Toezicht Het Drentse Landschap
Bestuurslid De12Landschappen
Voorzitter Bestuur Je Maitiendrai Fonds
Bestuurslid Vereniging Dorpsbelangen Gasselternijveenschemond
Voorzitter wg Harry de Vroome penning
Voorzitter project BosNatuurlijk
Adviseur De Nieuwe Wildernis

Dhr. drs. H. Dijkstra Benoemd op 30-12-2015, kan twee maal 5 jaar worden herbenoemd. De termijn lidmaatschap Raad van Toezicht Het Flevo-landschap loopt af per 31-12-2019.

(Neven)functies:

Lid van de Raad van Toezicht Stichting Het Flevo-landschap

Kamerheer van Zijne Majesteit de Koning voor provincie Flevoland
Secretaris bestuur De12Landschappen
Voorzitter Raad van Commissarissen Beheer Flevoland Participaties BV voor MKB en Technofonds Fonds Flevoland
Vicevoorzitter van de Raad van Commissarissen Medrie te Zwolle
Lid Raad van Toezicht Omroep Flevoland, Lelystad
Vicevoorzitter Prins Bernhard Cultuurfonds Flevoland
Voorzitter Corrosia! Expo en Theater, Almere

Dhr. drs. F. Koster Benoemd op 29-06-2016, kan twee maal 5 jaar worden herbenoemd. De tweede termijn lidmaatschap Raad van Toezicht Landschap Noord-Holland loopt af per maart 2021.

(Neven)functies:

Penningmeester Raad van Toezicht Landschap Noord-Holland
Penningmeester bestuur De12Landschappen
Bestuurslid JP Kuiper Fonds
Penningsmeester Raad van Toezicht Eurosite
Penningmeester Raad van Toezicht Stichting Texels Museum
Lid beleggingscommissie Nationale Monumenten organisatie

Dhr. J. Vos Benoemd op 29-06-2016, kan twee maal 5 jaar worden herbenoemd. De tweede termijn bestuurslidmaatschap Brabants Landschap loopt uiterlijk in 2027 af.

(Neven)functies:

Voorzitter Hoofdbestuur Stichting Het Noord-Brabants Landschap
Bestuurslid De12Landschappen
Waarnemend burgemeester Eersel
Bestuurslid van de Molenstichting in Noord Brabant

Mw. Mr W. Raab Benoemd op 29-06-2016, kan twee maal 5 jaar worden herbenoemd. De tweede termijn bestuurslidmaatschap Limburgs Landschap loopt af per 31-10-2022.

(Neven)functies:

Voorzitter Algemeen Bestuur Stichting Het Limburgs Landschap
Bestuurslid De12Landschappen
Seniorrechter Rechtbank Limburg

Samenstelling remuneratiecommissie: dhr. A. van der Meer, dhr. J. Vos

Samenstelling auditcommissie: dhr. H. Dijkma, dhr. F. Koster

Overzicht nevenfuncties directeur-bestuurder

Dhr. dr. ir. H.H. Bartelink

Directeur-bestuurder LandschappenNL

Nevenfuncties:

Lid van de Raad van Beheer voor het Kroondomein

Lid van de Commissie van Adviseurs voor Staatsdomein Het Loo/ Paleispark Het Loo

Bestuurslid Nederlandse Vereniging van Boseigenaren NVBE

Bestuurslid (penningmeester) Vereniging van Bos- en Natuurterrein-Eigenaren VBNE

Lid Stuurgroep Kenniscentrum Natuur & Leefomgeving

Bestuurslid Stichting Part-Ner (Certificering Particulier Natuurbeheer)

Bestuurslid (penningmeester) Stichting Leerstoel Agrarisch Natuurbeheer

Bestuurslid (voorzitter) Stichting Tijdelijke Natuur Nederland

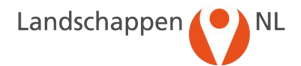
Bestuurslid Stichting Oudemans

Lid Raad van Bestuur van BV Landgoed Schovenhorst

Bestuurder bv Buitenleven Vakanties

Colofon

Jaarstukken 2018 van Stichting LandschappenNL.

Uitgave

LandschappenNL
 Postbus 31
 3730 AA De Bilt
 T 030-234 50 10
 info@landschappen.nl
 www.landschappen.nl

Foto verantwoording

Sophie Barkmeijer, Henk van Bruggen, Thijs Glastra, Henk Heijligers, Frans Herwig, Chiel Jacobusse, Erik de Jonge, Kleefsman – Van der Wal, Maurice Kruk, Angel Pinxten, Ruud Ploeg, Warner Reinink en Vermeulen. We hebben geprobeerd alle rechthebbenden van de foto's te achterhalen.

LandschappenNL is beneficiënt van de Postcode Loterij

Provinciale organisaties

